

1.500

ΤΑ ΝΕΑ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΑ

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥΣ

ΑΘΗΝΑ

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ

1923

157
NEA
1923

Αρ. 157/1923 Υφ. Παιδ. Υπ. Υπό το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΤΑ ΝΕΑ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΑ

Μαζί με τὸ ἀλφαβητάριο τοῦ κράτους τοῦ 1919 εἶχαν κυκλοφορήσει καὶ ὁδηγίες γιὰ τὴ διδασκαλία του, καταρτισμένες ἀπὸ τὴ συντακτικὴ τοῦ ἐπιτροπῆ. Τὸ ἀλφαβητάριο ἐκεῖνο—τὸ ἄλφαβητάρι με τὸν ἥλιον, καθὼς τ' ὀνόμασαν οἱ μικροὶ τοῦ ἀναγνώστες—διαδόθηκε ἀπὸ τότε πολὺ, καὶ τὴ μεθοδὸ του ἄρχισαν νὰ τὴ μιμοῦνται καὶ ἄλλοι ἀλφαβηταριογράφοι. Ἔτσι ἐγκρίθηκε στὰ 1923 μαζί με τὸ ἀλφαβητάριο τοῦ κράτους καὶ τὸ ἀλφαβητάριο Συκώκη, με τὴν ἴδια μεθόδον, ἐνῶ με τὴν παλιὰ μεθόδον (πρότυπος λέξεις, κομματιασμένες φράσεις, ἀσυνάρτητες διηγήσεις, ἔλλειψη λογοτεχνικότητος) δὲν ἔμεινε πιά ἐγκεκριμένο γιὰ τὸ σχολικὸ χρόνον 1923—1924 κανένα ἀλφαβητάριο. Ἔτσι ὅμως μεγαλώνει ἡ ἀνάγκη νὰ ξανατυπωθοῦν οἱ ὁδηγίες πού εἶχε συντάξει ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ 1919 καὶ αὐτὸ γίνεται σήμερον με μικρὰς συμπληρώσεις. Τὸ πρῶτον κεφάλαιον μιλεῖ γιὰ τὴν προασχίσεις ἐπὶ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν γραφὴν, πού χρειάζονται, ὅπου ἀλφαβητάριο, καὶ τῆς παλιᾶς ἀκόμη μεθόδου, καὶ ἂν διδασκῆται. Στὸ δεύτερον μέρος, ὅπου ὀρίζεται πῶς πρέπει νὰ γίνετα ἡ διδασκαλία τοῦ ἀλφαβηταρίου τοῦ κράτους, ἐκθέτονται οἱ ἀρχαί του, καὶ καθορίζεται ὁ τρόπος τῆς διδασκαλίας του, ὅσα λέγονται ὅμως γι' αὐτὸ ἰσχύουν σὲ μεγάλο μέρος καὶ γιὰ τὸ ἀλφαβητάριο Συκώκη καὶ κάθε ὄμοιο ἀλφαβητάριο. Στὸ τρίτον μέρος, τὸ ἐιδικότερον, δίνεται τὸ περιεχόμενον τοῦ ἀλφαβηταρίου τοῦ κράτους.

Α. Προασχίσεις

1

Ἔνας ἀπὸ τοὺς θεμελιώδεις σκοποὺς ἐπὶ τὴν πρώτην τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι νὰ μάθῃ τὸ παιδί νὰ διαβάξῃ καὶ νὰ γράψῃ.

Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσῃ ὅμως αὐτό, πρέπει νὰ μπορῆ νὰ χωρίζῃ σὲ κάθε πρότασιν τὰς λέξεις, νὰ τὰς προφέρῃ καθαρά καὶ σωστά, νὰ τὰς ἀναλύῃ σὲ φωνητικὰ τοὺς στοιχεῖα καὶ νὰ τὰς συνθέτῃ· πρέπει νὰ ξεχωρίζῃ τοὺς φθόγγους τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, νὰ τοῦ ἔχη ἐντυπωθῆ καθαρώτατα ἢ ὅπτικῃ εἰκὼνα ἀπὸ κάθε γράμμα καὶ κάθε λέξιν, καὶ νὰ ἔχη συνδεθῆ με τὴν ἀντίστοιχον ἀκουστικὴν εἰκὼνα καὶ τὰς κινήσεις τῶν φωνητικῶν ὀργάνων πού χρειάζονται γιὰ νὰ σχηματίσωμε τὸ φθόγγον ἢ τὴ λέξιν, καὶ τέλος νὰ κἀνῃ τὰς κινήσεις τοῦ χεριοῦ πού χρειάζονται γιὰ τὸ γράψωμε.

Ὅλα αὐτὰ, ὅπτικῃ καὶ ἀκουστικῃ εἰκὼνῃ, κινήσεις φωνητικῶν ὀργάνων καὶ χεριοῦ, πρέπει νὰ συνδεθοῦν ἔτσι ὥστε νὰ καταλήξουν σὲ αὐθόρμητον μηχανισμόν.

Πρόκειται λοιπὸν γιὰ δύο δεξιότητες πολυσύνθετες, πού παρουσιάζουν στὸ παιδί πολλὰς μαζί καὶ μεγάλας δυσκολίας.

Ἄν λοιπὸν ἀρχίσῃ τὸ μάθημα τῆς πρώτης ἀναγνώσεως καὶ τῆς γραφῆς χωρὶς καμιά σχετικὴ προετοιμασία, θ' ἀντικρίσῃ ὁ μικρὸς μαθητὴς τὴν ἴδιαν στιγμὴν μαζεμένας τότες δυσκολίας, πού θὰ τοῦ φανοῦν βουνό. Γιατὶ ὅλες τὰς γιὰ πρώτην φορὰν τοῦ παρουσιάζονται ἐμπρὸς του.

Ἡ πρότασις ἦταν γιὰ τὸ παιδί ὡς τώρα κάτι ἐνιαῖο καὶ ἀδιαίρετο, τὸ ἴδιο καὶ ἡ λέξις, ποῦ τὴν ἤξερε μόνον ὡς πρότασις (π. χ. ἔλι, φῶγε. γλυκό, δηλ. θέλω γλυκό κτλ.).

Οἱ φθόγγοι τοῦ εἶναι κάτι ὅπως διόλου παράξενο καὶ ἀφηρημένο, καὶ τώρα γίνονται ἰδιαίτερες ὀντότητες, ποῦ ζωγραφίζονται μὲ μικρὰ περιέργεια καὶ δυσκολώτατα σχήματα καὶ ἰνώνονται σὲ πολύπλοκους συνδυασμούς, καὶ αὐτὰ πάλι πρέπει νὰ γραφοῦν μὲ τὰ παιδικὰ δάχτυλα, ποῦ δὲν ἔχουν καθόλου ἀσκηθῆ κτλ.

Καὶ ἀκόμη πρέπει νὰ συλλογιστοῦμε, πῶς σὲ πολλὰ μέρη ἡ διαλεκτικὴ προφορά ἀλλάζει σὲ πολλές λέξεις τὴν ἀκουστικὴν τοὺς εἰκόνα (π.χ. κτάλ ἀντὶ κοῦτάλι, ἐφαγάμε ἢ ἴφαγαμὲ ἀντὶ (ἐ φάγαμε) καὶ ὅτι πολλὰ παιδιὰ μερικοὺς φθόγγους δὲν τοὺς σχηματίζουν σωστά (π.χ. προφέρουν λ ἀντὶ υ κτλ.).

Οἱ τόσες δυσκολίες φεβίζουν συνήθως τὸ παιδί ἀπὸ τὰ πρῶτα τοῦ βίου, τὸ κάνον νὰ χάσῃ τὴν χαρὰ ποῦ ἔχει γιὰ τὴ μάθησις, καὶ τὸ διάβασμα καὶ τὸ γράψιμὸν τοῦ παρουσιάζουν τὴν ἀστάθεια καὶ τὴν ἀβεβαιότητα, ποῦ τόσο συχνὰ τὴ βλέπομε καὶ στὸ δεύτερο καὶ στὸν τρίτον κάποτε χρόνο.

Γιὰ ν' ἀποφύγομε τὸ λυπηρὸ αὐτὸ φαινόμενο καὶ νὰ κατορθώσωμε στὸ τέλος τοῦ πρώτου χρόνου νὰ διαβάξουν καὶ νὰ γράφουν τὰ παιδιὰ καλὰ καὶ σωστά, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ μὴ ἀφήσωμε νὰ μαζευτοῦν ὅλες μαζί οἱ δυσκολίες ποῦ ἀναφέραμε παραπάνω. Καὶ αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ σκοπὸ ἔχον οἱ προοδικαὶ σειεὶς γιὰ τὴν ἀνάγνωσις καὶ τὴν γραφή. Μὲ τίς εἰδικὰς αὐτὰς προακλήσεις ἔχομε νὰ βοηθήσωμε τὸ παιδί νὰ κατορθώσῃ τ' ἀκόλουθα :

α) νὰ σχηματίσῃ τὴν ψυχολογικὴν ἔννοιαν τῆς προτάσεως, καὶ νὰ χωρίσῃ σὲ κάθε πρότασις τίς λέξεις ποῦ τὴν ἀποτελοῦν,

β) νὰ ἀναλύῃ τὴν κάθε λέξιν στοὺς φθόγγους τῆς,

γ) νὰ προφέρῃ καθαρὰ καὶ σωστά τοὺς φθόγγους καὶ νὰ τοὺς ξεχωρίσῃ τὸν ἓνα ἀπὸ τὸν ἄλλο, καὶ προπάντων ὅσους δυσκολεύεται νὰ τοὺς προφέρῃ ἢ τοὺς συγχύζῃ μὲ ἄλλους,

δ) σὲ ὅσους τύπους ὑπάρχει διαλεκτικὴ προφορά, ποῦ παρουσιάζει σημαντικὰς διαφορὰς ἀπὸ τὴν κοινὴν ὀμιλουμένην, θὰ ὀδηγήσωμε τὰ παιδιὰ νὰ προφέρουν καθαρὰ ὅσας προτάσεις, λέξεις καὶ φθόγγους χρησιμοποιοῦμε εἰδικὰ στὴ γλωσσικὴν διδασκαλίαν, καὶ

ε) ἐκτὸς ἀπὸ τῆς χοντροτέρας ἀρθρώσεως τοῦ χεριοῦ, ποῦ ἔχουν ἤδη ἀρκετὰ γυμναστῆ στὴν προσχολικὴν ζωὴν, θ' ἀσκήσωμε ἀκόμη καὶ τίς λεπτότερας ἀρθρώσεις τῶν δαχτύλων, ὥστε νὰ μπορῇ τὸ παιδί νὰ κρατῇ καλὰ τὸ κεντύλι ἢ τὸ μολύβι καὶ νὰ ἱχογραφεῖ εὐκόλως.

2

Γιὰ νὰ πετύχουν οἱ προακλήσεις τὸ σκοπὸν τοὺς, πρέπει νὰ μὴ γίνωνται βιαστικὰ, παρὰ νὰ προχωρῇ ὁ δάσκαλος σιγά, μὲ τὴν πεποίθησις πῶς ἔτσι βάζει στερεὰ τὰ θεμέλια γιὰ νὰ μάθῃ τὸ παιδί ἀκοπῶ-

3

τερα και ασφαλέστερα να διαβάζω και να γράφω. Την πρώτη μάλιστα ή και τις δύο πρώτες εβδομάδες προτιμότερο να μη γίνει καμιά προ-άσκηση. Γιατί το παιδί πρέπει πρώτα να συνηθίσει στο νέο περιβάλλον και στη νέα ζωή που ανοίγεται εμπρός του, να γνωρίσει τους νέους φίλους του και να γνωριστή με το δάσκαλό του.

Η προσπάθεια του δασκάλου στην αρχή θα είναι να μη γίνει απότομα ή μετάβαση του παιδιού από την προσχολική στη σχολική ζωή, να μην ανοίξει μεταξύ τους χάσμα. Πρέπει να καρδίσει την εμπιστοσύνη των παιδιών και να βοηθήσει να του μιλούν ελεύθερα, όπως και στο σπίτι τους: και η ελεύθερη όμιλία τους, η ελευθερία να εξωτερικεύουν το μικρό τους κόσμο, είναι ο πρώτος όρος για να πετύχουν και οι προασκήσεις και γενικά το έργο του σχολείου.

Γιατί το ύλικό για τις προασκήσεις δε θα το πά-ρωμε μόνο από το πραγματογνωστικό ή το φρονηματιστικό ύλικό, όπως θα το αποδώσουν τα παιδιά, αλλά και από διάφορα επεισόδια που θα μς διηγούνται από την ίδια τους τη ζωή, επεισόδια σχετικά βέ-βια με το μάθημα της πραγματογνωσίας. Όταν π.χ. θα εξετάζωμε χαρακτηριστικά του φθινοπώρου, της εποχής δηλ. που αρχίζουν τα μαθήματα, τα παιδιά μπορούν να δώσουν φαινόματα, ζωντανά έπει-σόδια, που έγιναν στον ένα χτες με τη βροχή π.χ., στον άλλο σήμερα με το δυνατόν άερα, σε άλλον άλλοτε με τον τρύγο κτλ. κτλ.

Όταν θ' αρχίσει ο δάσκαλος ν' αναλύη μιá πρόταση στις λέξεις της, πρέπει ν' άποφεύγη προτάσεις που έχουν άρθρα, συνδέ-σμοις, μερικές αντωνυμιές κ. ά., ό,τι δηλαδή δεν μπορεί να ξεχωρίσει το παιδί ως αβθύπαρκτες λέξεις. Έτσι δε θα πάρη την πρόταση ο πατέρας μου είπα να πάω κάτω άλλα έλα κάτω κτλ.

Και όταν έπειτα θ' αρχίσει ν' αναλύη τις λέξεις στους φθόγγους των, πρέπει να προτιμώ λέξεις δυσάλλαβες και με φθόγγους που ξεχωρίζουν και διδάσκονται εύκολα. Τέτοιοι φθόγγοι είναι τα φω-νήεντα και τα ήχηρά διαρκή σύμφωνα (β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ), λιγώτερο εύκολα είναι τα διαρκή άχηλα (χ, φ, θ, σ), και δυσκολώτερα τα στιγμιαία άχηλα (κ, π, τ). Αυτά μάλιστα τα τελευταία δεν είναι ανάγκη ούτε να τα διδάξη καν στις προασκήσεις, παρά ν' άφήση τη διδασκαλία τους όταν θ' αρχίσει το διάβασμα και θα φτάση στο σχετικό μέρος του βιβλίου. (Τότε θα διδαχτούν και τα διπλά ξ, ψ).

Γιατί στις προασκήσεις αυτές σκοπός δεν είναι να μάθουν από πριν τα παιδιά όλους τους φθόγγους, αλλά ν' άποκτήσουν την ικανότητα να αναλύουν μιá λέξη στα φωνητικά της στοιχεία, και κυρίως να δξύνουν την ακού τους και να γυμνάσουν τα φωνητικά τους όργανα για να ξεχω-ρίζουν και να προσφέρουν καθαρά ήχο τόσον λεπτόν όπως είναι ο φθόγγ-ου. Έτσι θα προτιμήσωμε τους πιο χτυπητούς φθόγγους, και άπ' αυτούς πάλι θ' άσκήσωμε ιδιαίτέρως ύσους δυ-σκολεύονται τα παιδιά να τους προσφέρουν σωστά (λ αντί ρ) ή τους μπερδεύουν με άλλους (ζ και σ, δ ή θ και σ).

Τέτοια λάθη και δυσκολίες θά τὰ προσέχη ὁ δάσκαλος στο ῥαχάθε παιδί και θά τὰ σημειώνη. Δέ θά τὰ διορθώνη ὅμως ἀμέσως τὴν ὥρα πού μιλοῦν, γιατί ἔτσι τὰ φοβίζει και τοὺς περιορίζει τὴν ἐλεύθερη ὁμιλία, ἀλλὰ θά κάνη ιδιαίτερες γενικὲς ἢ μερικὲς ἢ και ἀτομικὲς ἀσκήσεις. Συχνὰ μάλιστα θά παρουσιάζεται ἀνάγκη νὰ δείχνῃ ὁ δάσκαλος πῶς σχηματίζομε τὸν ἓνα και τὸν ἄλλο φθόγγο.

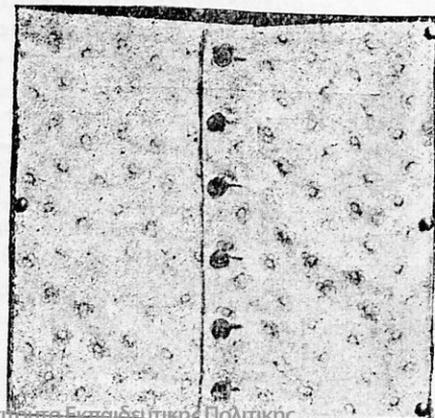
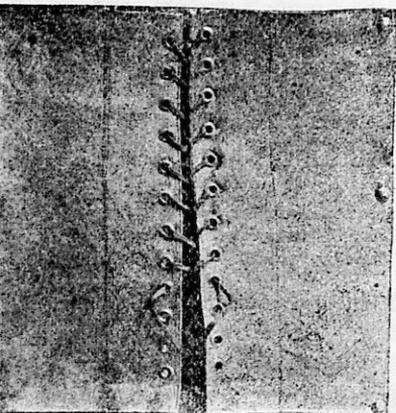
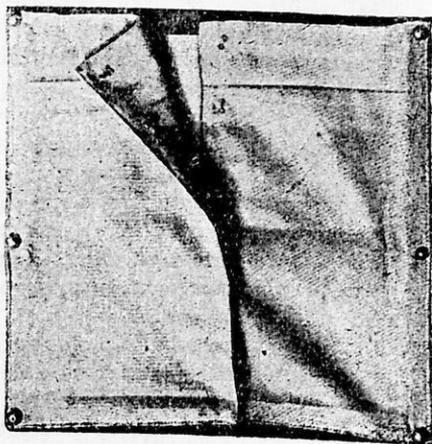
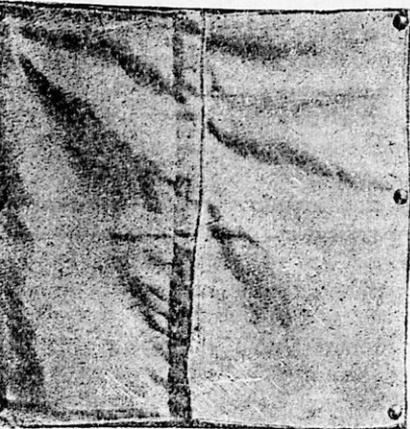
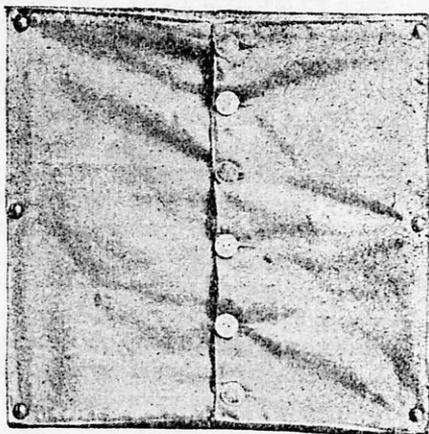
Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παρανόση κανεὶς ὅσα εἶπαμε παραπάνω, γιὰ τὴν ἰδιωματικὴ προφορά και ν' ἀρχίσῃ νὰ διορθώνη κάθε παιδικὴ φράση. Τότε ὄχι μόνον ἡ πολυτιμότερη ἐλευθερία τῆς ὁμιλίας θά λείψῃ, μὰ κινδυνεύουν τὰ παιδιά και νὰ βουβαθοῦν. Σκοπὸς βέβαια τοῦ σχολείου εἶναι νὰ συνηθίσῃ τὸν ἀπόφοιτό τους νὰ μεταχειρίζεται τὴν κοινὴ γλῶσσα ὅσο γίνεται, και μὲ τὴν κοινὴ τῆς προφορά. Αὐτὸν τὸν σκοπὸ θά τὸν ἐπιδιώξωμε ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο, ὄχι ὅμως μὲ ἀδιάκοπη ἐπέμβαση τοῦ δασκάλου στὸν προφορικὸ λόγο τοῦ παιδιοῦ, τοὺς πρῶτους μάλιστα μῆνες χρειάζεται μεγάλη προσοχή, και ὁ δάσκαλος πρέπει νὰ περιορίζεται μόνον σὲ ὅσες προτάσεις και λέξεις θά χρησιμοποιήσῃ εἰδικὰ στὴ γλωσσικὴ διδασκαλία (1).

Τὸ γράψιμο τὸ εὐκολύνομε πάρα πολὺ, ὅταν γυμνάσωμε τὸ χέρι τοῦ παιδιοῦ και ἰδίως τὰ δάχτυλα. Γιὰ τὴν ἀσκηση αὐτὴ ἄφθονα μέσα μᾶς δίνει τὸ μάθημα τῆς χειροτεχνίας, ὅταν κόβουν π. χ. τὰ παιδιά και κολλοῦν μὲ κόλλα ἢ μὲ καρφίτσες χαρτόνι γιὰ νὰ κάμουν διάφορα ἀντικείμενα, ὅταν καρφώνουν ξυλαράκια γιὰ τραπέζια, καρτέλες κ. ἄ., ὅταν πλάθουν μὲ κοκκινόχρωμα κτλ. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τὴ χειροτεχνία ἔχομε και ἄλλα μέσα, ποὺ μπορεῖ νὰ τὰ ἐφαρμοσῃ κάθε σχολεῖο, ἔτσι π. χ. τὰ παιγνίδια στο ὕπαιθρο: νὰ σχάβουν τὰ παιδιά μὲ τὰ χέρια τους και νὰ χτίζουν σὲ βρεμένο ἄμμο, νὰ χτίζουν μὲ πέτρες σπιτάκια, φούρνους και γεφύρια, νὰ παίζουν τὰ πεντόβολα, τὸ τόπι κτλ.

Γιὰ τὰ δάχτυλα ἰδίως συσταίνομε τὶς ἀσκήσεις ποὺ ἔχει ἐφαρμόσει ἡ κ. Montessori (2) μὲ μέσα ἀπλοῦστατα και εὐκόλια νὰ γίνονιν σὲ κάθε σχολεῖο. Φτιάνομε ἀρκετὰ ζύλινα τελάρα (περίπου 35—40 ἐκ.) και στο καθένα καρφώνομε γοντρὸ πανὶ σκουῖρο, κομμένο στὴ μέση σὲ δύο. Στὶς δύο κομμένες ἄκρες στο ἓνα τελάρο ἀνοίγομε κουμπότρupes και ράβομε στερεὰ κουμπιά, στο ἄλλο ράβομε κόπιτσες και θηλιές, σὲ ἄλλο ἀνοίγομε τρύπες ὅπως στον κορσέ, και περνοῦμε μέσα ἓνα κορδόνι, σὲ ἄλλο δένομε

(1) Ἀφοῦ πρῶτα ἀποδώσουν τὰ παιδιά ἐλεύθερα κάτι ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς πραγματογνωσίας ἢ ἓνα παραμῦθι ποὺ τοὺς διηγήθηκε ὁ δάσκαλός τους, ἢ ἀφοῦ διηγήθοῦν κάποιο δικὸ τους ἐπεισόδιο, ἀπομονώνομε ἔπειτα ἀπὸ τὴ διήγησή τους λίγες προτάσεις, μὲ λέξεις ποὺ μᾶς χρειάζονται γιὰ τὶς εἰδικὲς προασκήσεις, και αὐτὲς μόνον τὶς προτάσεις και τὶς λέξεις θὰ ἐπιμείνωμε νὰ τὶς προσφέρουν τὰ παιδιά καθαρὰ και σωστά. Ἀπαραίτητο βέβαια εἶναι ὁ δάσκαλος νὰ φροντίζῃ πάντοτε νὰ μιλῇ και ὁ ἴδιος ὅσο μπορεῖ καθαρώτερα, σύμφωνα μὲ τὴ κοινὴ προφορά.

(2) Maria Montessori, Pédagogie scientifique. La maison des enfants. Paris, Larousse.

κορδέλες κοντές κτλ. (βλέπε την εικόνα). Τά παιδιά παίρνουν τὸ καθένα ἀπὸ ἓνα τελᾶρα καὶ γυμνάζονται νὰ κουμπώνουν καὶ νὰ ξεκουμπώνουν τὰ κουμπιά ἢ τὶς κόπιτσες, νὰ περνοῦν καὶ νὰ ξεπε νοῦν τὸ κορδόνι ἀπὸ τὶς τρύπες, νὰ δένουν φριόγκο τὶς κορδέλες κτλ. Τὶς ἀσκήσεις αὐτὲς πρέπει νὰ τὶς κάνουν ὅλα τὰ παιδιά καὶ πολλές φορές, γιατί εἶναι ὠφελιμώτατες καὶ στὴν καθημερινή τους ζωὴ (1).

Εἰδικώτερα προετοιμάζουμε τὸ μικρὸ μαθητὴ γιὰ τὸ γράψιμο μὲ τὴν ἰχνογραφίαν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐλεύθερη ἰχνογραφία, ὅπου τὸ κάθε παιδί ζωγραφίζει ὅ,τι θέλει στὸν πίνακα, σὲ χαρτὶ ἢ στὴν πλάκα του, ἔχομε τὴν κοινὴ σὲ ὅλα τὰ παιδιά διδασκαλία γιὰ ὠρισμένα ἀντικείμενα, πού τὰ γνώρισαν πρὶν καλύτερα στὴν πραγματογνωσία ἢ καὶ σὲ ἄλλα μαθήματα. Κι ἐπειδὴ ὁ κύκλος καὶ οἱ κ α μ β ὕ λ ε ς γραμμὲς εἶναι εὐκολότερες, ἀρχίζομε ἀπὸ ἀντικείμενα πού χρειάζονται τέτοιες γραμμὲς (στεφάνι, κουλούρι, τόπι, φεγγάρι, μῆλο, ρόδι, αὐγό, κουτάλι, ρόδα ἀμαξιοῦ κτλ., ἔπειτα μισοσέγγαρο, δρεπάνι, σπαθί, φτυάρι, καμνάκι, ψάρι, μαπογούλια κτλ.). Ἐπειτα προχωροῦμε σιγά σιγά καὶ σὲ ἀντικείμενα μὲ γραμμὲς ἴσιες (στῦλοι τηλεγραφικοί, πλάκα, πίνακας, πριόνι, παράθυρο, ντουλάπι, σκάλα, σταυρός, χτένι κτλ.). Πρὶν ἰχνογραφήσουν τὰ παιδιά ἓνα ἀντικείμενο στὴν πλάκα τους ἢ στὸ χαρτὶ πρέπει νὰ τοὺς γίνῃ συνειδητὸ τὸ σχῆμα του, νὰ τὸ παρατηρήσουν καλά, νὰ ψηλαφήσουν, ἂν γίνεταί, τὸ ἴδιο τὸ ἀντικείμενο μὲ τὰ χέρια τους, νὰ τὸ ἰχνογραφήσουν ὅπως μπορεῖ στὸν πίνακα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι θὰ τὸ ἰχνογραφήσουν στὸν ἄρα ἢ στὸ θρανίον μὲ τὸ κοντύλι τους, καὶ τέλος θὰ ἐρθῇ ἡ σειρὰ τῆς πλάκας.

Ἄμα τὰ παιδιά ἰχνογραφήσουν κάτι, ἓνα τόπι π.χ., ἓνα μῆλο, στὸν πίνακα ἢ τὴν πλάκα τους, τὰ ὀδηγοῦμε νὰ γεμίζουν τὸ ἰχνογράφημά τους μὲ γραμμὲς, πάντοτε μὲ τὴν προσπάθεια νὰ περιορίζονται ὅσον μποροῦν μέσα στὸ περίγραμμο. Στὴν ἀρχὴ θὰ δυσκολευτοῦν, σιγά σιγά ὅμως θὰ περιορίζονται στὸ περίγραμμο, καὶ οἱ γραμμὲς τους ἀπὸ μικρὲς καὶ ἀκανόνιστες, θὰ γίνονται μακρότερες. Ἡ ἄσκηση αὐτὴ ἔχει τέτοια σημασία καὶ γιὰ τὴν καλλιγραφία, πού ἀξίζει νὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ ἀφοῦ μάθῃ τὸ παιδί νὰ γράφῃ.

Συνηθίζομε εὐκολὰ τὸ παιδί νὰ περιορίζεται στὸ περίγραμμο μὲ τὸ ἀκόλουθο μέσο, πού μπορεῖ νὰ τὸ φτιάξῃ καὶ μόνος του ὁ δάσκαλος: Παίρνει δυὸ σκληρὰ χαρτόνια (περίπου 15X 20 ἐκ.) καὶ ἐνώνει τὴ μιὰ πλευρὰ τους κολλώντας ἓνα πηνί, ἔτσι πού ν' ἀνοίγοκλείνουν σὰ βιβλίον. Στὸ ἓνα χαρτόνι χαράζει στὴ μέση ἓνα μεγάλο κα-

(1) Δώδεκα τέτοια τελᾶρα γιὰ τὸ κάθε σχολεῖο εἶναι ἀρκετά. Μποροῦμε μ' αὐτὰ νὰ ἀπασχολοῦμε σὲ σιωπηλὴ ἐργασία δώδεκα παιδιά, ἂν ἄλλα θὰ καταγίνονται τὴν ἴδια ὥρα μὲ τὴν ἰχνογραφίαν στὸν πίνακα, ἄλλα μὲ τὴν ἰχνογραφίαν στὴν πλάκα ἢ στὸ τετράδιον ἢ τὶς θήκες τὶς εἰδικὲς γιὰ τὶς προασκήσεις τῆς γραφῆς (βλ. παρακάτω).

* Ἄν σ' ἓνα σχολεῖο δυσκολευταί ὁ δάσκαλος νὰ προμηθευτῇ τέτοια τελᾶρα, μπορεῖ νὰ βάλῃ τὰ παιδιά νὰ κουμπώνουν καὶ νὰ ξεκουμπώνουν τὰ κουμπιά ἀπὸ τὸ πανωφόρι τους ἢ ἀπὸ τὶς ποδιές τῶν ἄλλων πρῶτα καὶ ὕστερα τὶς δικῆς τους. Σ' αὐτὸ ὅμως θέλει προσοχὴ καὶ ἐντατικὴ ἐπίβλεψη, γιατί καὶ θόρυβος γίνεταί καὶ τὰ κουμπιά εὐκολὰ κόβονται.

νονικό σχήμα, π. χ. ένα πολύγωνο, και το κόβει ώσπου να χωρίση όλως διόλου από το χαρτόνι. Στο πολύγωνο αυτό κερφώνει στη μέση μια κερφίτσα, για να το βγάξει και το βάζει εύκολα όταν θέλη. Μέσα στα δύο χαρτόνια τοποθετεί ένα φύλλο χαρτί, αφαιρεί το πολύγωνο και ο μαθητής χαράζει με μολύβι άπάνω στο χαρτί το περίγραμμά του. Έπειτα γερμίζει την επιφάνειά του με γραμμές: το τοίχωμα του χαρτονιού των άναγκάζει να περιορίζεται μέσα στο ώρισμένο σχέδιο. "Έτσι όταν βγάλουμε το χαρτί, βλέπει το παιδί πώς ζωγράφισε ένα γεωμετρικό σχήμα κινονικό. Για κάθε σχολείο φάνουν δώδεκα τέτοιες θήκες, όπου χαράζουμε διάφορα γεωμετρικά σχήματα, τρίγωνα, τετράγωνα, πολύγωνα, κύκλους κτλ. Σε μερικά χαρτόνια χαράζουμε δύο μικρότερα σχήματα, γιατί έτσι γυρνάζονται οι λεπτότερες άφθούσεις των δαχτύλων καλύτερα. Για να συνηθίσουμε μάλιστα το μαθητή και στα χρώματα, παίρνουμε κόλλες γυαλιστερές με διάφορα χτυπητά χρώματα και σε κάθε χαρτόνι και πολύγωνο κολλούμε κόλλα με χρώμα διαφερτικό. "Όταν θα ζωγραφίση το παιδί το περίγραμμά του το κάνει με μαύρο μολύβι και το γερμίζει με το μολύβι που έχει το χρώμα του πολυγώνου (Σύστημα Montessori, τροποποίηση κ. Στυλιανοπούλου). "Όπου είναι εύκολο, καλύτερα να μεταχειρίζονται τα παιδιά χρωματιστά μολύβια, γιατί έτσι έχουν ευκαιρία να τ' άσκήσουμε και στα χρώματα.

3

Πόσον καιρό θα κρατήσουν οι προασχίσεις για την άνάγνωση και τη γραφή, μόνον ο δάσκαλος μπορεί να το εκτιμήση. Πάντα θα θυμχται πώς δεν πρέπει να βιάζεται, αλλά σιγά και σταθερά να επιδιώκη το σκοπό των προασχίσεων. Σ' ένα, έναμυς ή και δύο μήνες, άμα δη πώς τα παιδιά μπορούν να ξεχωρίζουν τις λέξεις σε μια άπλη πρόταση, ν' αναλύουν μια λέξη στα φωνητικά της στοιχεία, να ξεχωρίζουν τους πιά χτυπητούς φθόγγους και να τους προσφέρουν πωστά: άμα δη πώς τα παιδιά κρατούν στερεά το κοντύλι ή το μολύβι και ίγνωγραφούν εύκολα, τότε θα είναι καιρός να προχωρήση στην άνάγνωση και τη γραφή και να δώση στα χέρια τους το άλφαβητάριο.

Β. Διδασκαλία του άλφαβηταρίου του κράτους

4

Το άναγνωστικό της συντακτικης επιτροπης για την Α' του Δημοτικού άποτελει από την πρώτη σελίδα ως την τελευταία ένα σύνολο μ' ένότητα αλλά και με ποικιλία μεγάλη. Παρουσιάζει τη ζωή τριών παιδιών μιας μικροαστικης οικογενείας μέσα σ' ένα χρόνο. Στο α' μέρος άρχίζουμε από το τέλος του καλοκαιριού και προχωρούμε ως την άνοιξη. Στο β' μέρος θα έχουμε τη ζωή των παιδιών την άνοιξη και το καλοκαίρι. Έτσι η παιδική ζωή συνυφίνεται με τις διάφορες εποχές του χρόνου και τα κύρια χαρακτηριστικά τους.

Η ζωή όμως των παιδιών δεν παρουσιάζεται σαν ιστορία με χρονολογική συνέχεια, παρά σε διάφορες χαρακτηριστικές σκηνές. Από αυτές άλλες είναι όλως διόλου άπύπαρκτες και άλλες συνδέονται σε μεγαλύτερες ένότητες. (Βλέπε τον πίνακα των περιεχομένων). Τη μετάβαση από τη μία σκηνή ή τη μία ένότητα στην άλλη και την ταιριασμένη τους τοποθέτηση στο σύνολο θα τ' άκμη ο δάσκαλος, έτσι

ὥστε μέσα στην ποικιλία τῆς ζωῆς νὰ μὴ γάνωνται οἱ ἐνωτικὲς γραμμὲς τῆς ἱστορίας καὶ ἡ εἰκόνα κάθε ἐποχῆς (1). Γι' αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἔξη διαβάσει ὁ δάσκαλος ὁλόκληρο τὸ ἀφαιρέτιο, πρὶν ἀρχίσῃ τὴ διδασκαλία του.

Στὰ πρῶτα καθήματα ἦταν ἀπολύτως ἀδύνατο νὰ δώσωμε κάτι ἐνιαῖο καὶ ζωντανὸ χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωμε εἰκόνας. (2) Τὸ μέσον ὅμως αὐτὸ προσπαθήσαμε νὰ τὸ μεταχειριστοῦμε ἔτσι, ὥστε τὸ κάθε μάθημα νὰ δίνῃ τὸ κορυφωμαστὴ δρᾶση πού παρουσιάζει ἡ εἰκόνα. Στὰ μαθήματα αὐτὰ ὁ δάσκαλος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἰκόνα ὀδηγεῖ τὰ παιδιά νὰ τὴν παρατηρήσουν στὸ βιβλίον τους μὲ προσοχὴ, καὶ ἀπὸ τὴν εἰκόνα βγάζει τὸ κείμενο, πού θὰ τοῦ δώσῃ τὸ ὕλικὸ γιὰ τὸ νέο γράμμα. (3) Φυσικὰ, στὴν ἀρχὴ τοῦλάχιστο, δὲν μπορεῖ κα-

(1) Σελ. 12: 'Ἡ γιαγιά πήγε ἀπὸ τὴν πόλιν στὴν ἐξοχὴ καὶ ἔφερε στὰ ἐγγόνια τῆς χίλια δυὸ καλούδια' τοὺς ἔφερε καὶ ρόδια κτλ.—σ. 14: 'Ἐνῶ τὰ παιδιά κάθονται ἔξω μὲ τὴν γιαγιά, βλέπουν τὴν Ρόδο τὴν ἀγελάδα τους νὰ πλησιάζῃ κτλ.—σ. 15: 'Ἡ Βάσω παίρνει ἕνα βάζο καὶ θέλει νὰ τὸ γεμίσῃ νερὸ, νὰ πιῇ ἡ ἀγελάδα κτλ.—σ. 17: 'Ἐνα πρῶτὴν γιαγιά θέλησε νὰ ζυμώσῃ γιὰ νὰ κάμῃ πίττα' πήγε λοιπὸν μέσα στὸ καλύβι κτλ.—σ. 19: 'Ἡ Βάσω βγῆκε συχνὰ ἀπὸ τὸ καλύβι, πήγε ἔξω καὶ ζήτησε τ' ἀδέφτερα τῆς γιὰ νὰ παίξῃ κτλ.—σ. 23: Στὴν ἐξοχὴ πού ἔμεναν τὰ παιδιά, ἔπαιζαν διάφορα παιγνίδια. Τὸ παιγνίδι πού ἄρεσε πρὸς πολὺ τῆς Ρήνας ἦταν τὸ «ἀνέβα μῆλο». —σ. 24: 'Ἡ Ρήνα μὲ τὸ Ρήγα πήγαιναν κάποτε καὶ ἔπαιζαν στὸ ποταμάκι. Δὲν ἔπαιρναν μαζί τους τὴ Βάσω, γιὰτὶ ἦταν λίγο μακριά. Ἐκεῖ στὸ ποταμάκι ἔφριχναν καρβάνια. Μιὰ μέρα κτλ.—σ. 26: Στὸ ἴδιο ποταμάκι κατέβαζε ἕνα τσοπανόπουλο τὰ γίδια του καὶ τὰ ποίτιζε. Ἐκεῖ τὰ πήγε καὶ σήμερα νὰ τὰ ποίτῃ κτλ.—σ. 28: 'Ὁ Ρήγας καὶ ἡ Ρήνα ἄκουσαν τὶς φωνὲς τοῦ βοσκοῦ, ἄφρσαν τὸ καράβι τους στὸ ποτάμι καὶ ἔτρεξαν ἐκεῖ κτλ.—σ. 31: 'Ὁ Ρήγας καθόταν μὲ τὸ βοσκὸ. Ἡ Ρήνα, μόλις ἔφυγε τὸ παιδί πού εἶχε φοβίσει τὰ γίδια, πήγε πάλι στὸ μέρος πού εἶχαν ἀφῆσει τὸ καράβι γιὰ νὰ παίξῃ. Μὰ τότε τί νὰ ἰδῇ! κτλ.—σ. 37: 'Ἦρθε τὸ φθινόπωρο. Τὰ χελιδόνα φεύγουν. Μαζὶ μὲ τὰ χελιδόνα ἔφυγε καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ κ. Κ. Στὸ δρόμο πού γύριζαν στὴν πόλιν, εἶδαν γεωργούς πού ὤργωναν τὰ χωράφια τους. Ἐνας γεωργὸς κτλ.—σ. 47: Μιὰ μέρα ἔπιασαν σὴ φάνα ἕνα ποτικί. Ἡ ὕπνρητρια, ἡ κυρὰ Χάιδω κτλ.—σ. 50: Τὰ παιδιά πᾶνε τώρα κάθε μέρα στὸ σχολεῖο. Ἐκεῖ ἄμα δὲν κάνουν μάθημα, παίζουν διάφορα παιγνίδια. Μὰ πρὸς πολὺ τοὺς ἀρέσει τώρα ὁ κουτσὸς λύκος. Γιατὶ ὁ καιρὸς ἔχει πιά κρυώσει καὶ μὲ τὸ τρέξιμο ζεσταίνονται κτλ.—σ. 80: Ἦερασε ὁ γεμιώνας καὶ δὲν ξανάργεται πιά. Τώρα κάθε ἀπόγεμα οἱ ἐξοχὲς εἶναι γεμάτες ἀπὸ μικροὺς καὶ μεγάλους. Ἡ οἰκογένεια τοῦ κ. Κ. πηγαίνει συχνὰ τὶς Κυριακὲς καὶ μερὶς ὅλη τὴν ἡμέρα στὴν ἐξοχὴ. Ἡ Ρήνα ποτὲ δὲν ξεχνᾷ τὴν κούνια τῆς κτλ. κτλ.

(2) Σ' αὐτὸ ἀκολουθήσαμε μὲ πολλὰς τροποποιήσεις τὸ σύστημα τοῦ Lay: Führer durch das erste Schuljahr von W. A. Lay u. M. Enderlin. Λιψία 1900, ἐφαρμοσμένο στὸ ἀφαιρέτιο τοῦ ἴδιου: Lay, Im goldenen Kinderland.

(3) Φυσικὰ πρὶν κοιτάξουν τὰ παιδιά τὴν εἰκόνα, θὰ ἐπαναλάβουν σύντομα τὸ προηγούμενον μάθημα, ὥστε τὸ νέο νὰ ἔρθῃ σὰ συνέγεμα ἐκείνου. Καὶ τὸ νέο θὰ τὸ δεχτοῦν βέβαια μὲ πολὺ μεγαλύτερο ἐνδιαφέρον, ἂν κατορθώσῃ ὁ δάσκαλος νὰ τοὺς γενώσῃ ἔντονες προσδοκίαι, στὶς ὁποῖες θ' ἀπάντησῃ ἡ σχετικὴ εἰκόνα (βλ. παρακάτω τὴν εἰσαγωγὴν, τὸ πρῶτο, τὸ τρίτο μάθημα κ. ἄ.). Ἄν ὅμως δυσκολευεῖται σ' αὐτὸ, εἶναι πολὺ προτιμότερο νὰ προχωρήσῃ στὴν εἰκόνα βάζοντας ἕνα γενικώτερο σκοπὸ (π. χ. σήμερα θὰ ἰδοῦμε τί ἔκαμαν ὕστερα τὰ παιδιά), παρὰ νὰ πελαγώσῃ σὲ λόγια καὶ νὰ παρασυρθῇ σὲ ἄσκοπα καὶ ἀτελείωτα μαντέματα. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὸ κείμενο: Καλὸ θὰ εἶναι ἂν μετῶρῃ νὰ ὀδηγήσῃ τὰ παιδιά νὰ τὸ βγάλουν μόνον τους ἀπὸ τὴν εἰκόνα· ἂν ὄχι, ἄς τὸ δώσῃ ὁ ἴδιος σὰν ἀπάντησιν σὲ μιὰ γενικὴ ἐρώτησιν: Τί νὰ λένε τάχα τὰ παιδιά (σ. 1 καὶ 2), ἦ: τί νὰ λήῃ ἡ μητέρα (σ. 3) κτλ.

νεις σ' ένα μάθημα και την εικόνα να εξετάση και το νέο αναγνωστικό στοιχείο να διδάξη. Δεν πρέπει όμως ο δάσκαλος να βιάζεται, αφού οι εικόνες είναι από τα πολυτιμότερα μέσα για να μορφώσωμε την παρατηρητικότητα και την καλαισθησία του παιδιού. Και το νομίζομε τόσο πολύτιμο το μέσο αυτό, ώστε θα συσταίναμε και μετά τη σελ. 11 να μην αφήνη ο δάσκαλος τις εικόνες ανεξέταστες, αν και η σημασία τους για το κείμενο είναι πιά όλως διόλου δευτερεύουσα.

5

Το αλφαβητάριο της συντακτικής επιτροπής είναι γραμμένο για την αναλυτικoσυνθετική μέθοδο χωρίς όμως το σύστημα των πρότυπων λέξεων. Ο δάσκαλος θ' αρχίξη από την πρόταση, θα τη χωρίξη σε λέξεις, θ' αναλύη τις λέξεις στα φωνητικά τους στοιχεία κι έπειτα θα τις συνθέτη.

Όλη όμως αυτή η εργασία δεν μπορεί ούτε πρέπει να γίνη άπάνω στο βιβλίο, παρά μόνο στον πίνακα. Μόνον εκεί είμαστε βέβαιοι πως όλα τα παιδιά προσέχουν και καταγίνονται με το ίδιο αντίκείμενο, και μόνον έτσι είναι δυνατό να τους ξυπνήσωμε την αυτείργεια και να έμπεδώσωμε με διάφορες ασκήσεις τα νέα αναγνωστικά στοιχεία. Άλλιως ήν περιοριστή ο δάσκαλος στο διάβασμα από το βιβλίο, και δε βεβαιώνεται τη κάθε φορά με κατάλληλες ερωτήσεις για όσα γράφηκαν στον πίνακα πως ο λάθη μαθητής α) μπορεί ν' αναλύση την κάθε λέξη στα στοιχεία της, και β) πως ξέσει να διαβάξη φθόγγους, συλλαβές και λέξεις που τού δείγνει ο δάσκαλος να διαβάση—ο δάσκαλος συχνότατα γελιέται, νομίζοντας πως τα παιδιά διαβάζουν καλά, ενώ αυτά παπαγαλίζουν. Και είναι γνωστό πως αυτό γίνεται συχνότατα με τα παλιά αλφαβητάρια, που εύκολύνουν το δάσκαλο να περιορίζεται στο διάβασμα από το βιβλίο, χωρίς να χρησιμοποιού άρετά τον πίνακα.

Γι' αυτόν κυρίως το λόγο το αλφαβητάριο μας δίνει ολόκληρες τις λέξεις, χωρίς την ανάλυση και τη σύνθεσή τους. Αυτή είναι έργο του δασκάλου, ο όποιος θα χρησιμοποιήση το βιβλίο μόνο για την έφαρμογή.

Η πείρα μ'ς έδειξε, πως οι δάσκαλοι μ' όλες τις συστάσεις που έγιναν, και όσο κι αν τονίστηκε πως σε αλφαβητάριο που είναι βιβλίο έφαρμογής πρέπει να προηγηθί για κάθε νέο μάθημα ή εργασία στον πίνακα, τήν χορησιμπειούν πολύ λίγο. Γι' αυτό κρίνομε αναγκαίο να τονιστή εδώ ότι:

α) πρέπει ν' αφιερώνεται περισσότερη ώρα για τις αναγνωστικές προασκήσεις στον πίνακα παρά για την ανάγνωση από το βιβλίο

β) πρέπει ν' αφιερώνεται περισσότερη ώρα για να διαβάζουν τα παιδιά ένα ένα, και προπάντων τ' αδυνατώτερα, στον πίνακα παρά όλα μαζί,

γ) στις αναγνωστικές προασκήσεις στον πίνακα πρέπει να γίνονται συχνά **σκορπιστές έρωτήσεις**, έτσι πού όλη ή τάξη να προσέχη και προπάντων στους αδύνατους- είτε για να διαβαστή κάτι (λ. χ. τί είναι αυτό: (λέξη συλλαβή ή γράμμα), είτε για ν' αναγνωριστή τò νέο γράμμα (λ. χ. δείξτε μου ένα ου, ή: να μου βρήτε στον πίνακα όλα τὰ ου).

Με αυτόν τόν τρόπον κατορθώνομε πολλά:

α) μαθαίνουν όλοι, και οί πιο αδύνατοι, γ ρ η γ ο ρ ώ τ ε ρ α και ά σ φ α λ έ σ τ ε ρ α τò νέο στοιχείο από τò καινούριο μάθημα,

β) ή διδασκαλία προχωρεί παρακάτω, στα νέα μαθήματα, με λιγώτερους καθυστερημένους, πού είναι τόσο ενοχλητικοί,

γ) αποφεύγομε τò ανεξέλεγκτο παπαγάλισμο, πού τόσο ευδώνεται με τò ομαδικò διάβασμα ή τò διάβασμα από τò βιβλίο, και

δ) αποφεύγομε άκόμη και τόν ανυπόφορο έλεγειακό τόνο, πού ήδη από τήν πρώτη τάξη παίρνουν τὰ παιδιά διαβάζοντας.

6

Με τις προασκήσεις πού συστήσαμε παραπάνω για τήν ανάγνωση, θά έχη πιά συνηθίσει τò παιδί να χωρίζη τήν πρόταση στις λέξεις της, ν' αναλύη τις λέξεις στα φωνητικά τους στοιχεία, να ξεχωρίξη αρκετούς φθόγγους τόν ένα από τόν άλλο και να τους προσφέρη σωστά και καθαρά. Οί δυσκολίες όμως πού μένουν άκόμη για να μάθη τò παιδί να διαβάξη, είναι μεγάλες. Και ή μεγαλύτερη ίσως είναι να μάθη τὰ διάφορα γράμματα και να τού έντυπωθούν οί μορφές τους έτσι ώστε, όπου τις άπαντά, να τις αναγνωρίξη άμέσως και να προκαλούν άθόρμητα τήν άκουστική εικόνα τού φθόγγου πού συμβολίζει τò κάθε γράμμα, καθώς και τις κινήσεις τών φωνητικών οργάνων πού χρειάζονται για να προσφέρωμε τò φθόγγο αυτό.

Για να πετύχωμε τέτοια έμπέδωση, δέ φτάνει μόνο να βλέπη τò παιδί συχνότατα τήν όπτική εικόνα τού γράμματος και να τήν ξεχωρίξη από άλλα γράμματα, άλλα πρέπει συγχρόνως να προσφέρη και ν' άκούη τόν αντίστοιχο φθόγγο. Έμπεδώνομε όμως καλύτερα τή μορφή ενός γράμματος, όταν με τήν όπτική και άκουστική του εικόνα συνδέσωμε και τήν παράσταση τών κινήσεων πού χρειάζονται για να γραφή τò γράμμα αυτό. Έτσι εύκολύνεται πολύ και τò γράψιμο, και για αυτό μαζί με τήν ανάγνωση διδάσκομε και τή γραφή.

Για τή γραφή θά παρουσιάσουν τὰ παιδιά αρκετές δεξιότητες και άφρομειωματικές παραστάσεις, αν έχουν κάνει τις ειδικές προασκήσεις πού συστήσαμε. Χρειάζεται όμως τώρα ιδιαίτερη και επίμονη άσκηση για τò κάθε γράμμα, ώστε να συνηθίση τò παιδί να τò γράφη καλά και να συνδεθή ή παράσταση τών κινήσεων πού χρειάζονται για τò γράψιμό του με τήν άκουστική και τήν όπτική του εικόνα

Γι' αυτό ώρελει πολύ, ενώ ο δάσκαλος ή διάφορα παιδιά με τή σειρά θά γράφουν στον πίνακα ένα γράμμα, τ' άλλα παιδιά που μένουν στα θρανία να γράφουν με τά δάχτυλα τó ίδιο γράμμα στον άερα ή καλύτερα στο θρανίο, και συγχρόνως να τó προσφέρουν. Τό ίδιο και με όλόκληρες λέξεις. Κι επειδή τó γράψιμο στον πίνακα και ευκολώτερο είναι και καλύτερα τó επιβλέπομε, γι' αυτό είναι σκόπιμο να γράφουν κάτι στον πίνακα όσο μπορούν περισσότερα παιδιά, πριν τó γράψουν όλα στην πλάκα τους ή στο τετράδιο (1).

Τόσο ευκολώτερα και ασφαλέστερα πετυχαίνουμε μιá δεξιότητα, ένα σκοπό, όσο περισσότεροι παράγοντες συνεργάζονται γι' αυτόν. Έτσι, αν κατορθώσωμε να συνεργαστοϋν και άλλες αισθήσεις για τήν εικόνα τών γραμμάτων, θά τήν εμπεδώσωμε πολύ καλύτερα. Γι' αυτόν τó λόγο από τή μέθοδο τής Montessori συσταίνουμε τó ειδικό αλφάβητο, που προσθέτει σε όσα συστάσαμε παραπάνω για να εμπεδωθή ένα γράμμα, και τήν αίσθηση τής άφής, και τονίζει πύο πολύ τή συνεργασία τής μυϊκής αίσθησεως. Τό αλφάβητο τής Montessori είναι εύκολο να τó κάμη ο δάσκαλος μόνος του. Τά γράμματα είναι από σπειρωτό μαϋρο χαρτί, σαν αυτό που κολλοϋν στα δεμένα βιβλία, κι έχουν πάχος δύο ως τρία χιλιοστά και ύψος τέσσερα ως πέντε τó πολύ έκαστοστά. Τό κάθε γράμμα τó κολλοϋμε άπάνω σε σκληρό χαρτόνι (περίπου 10X12 εκ.), ντυμένο με άσπρο γυαλιστερό χαρτί. Έτσι ξεχωρίζει ή εικόνα τού γράμματος όχι μόνο με τó χρώμα αλλά και με τήν άφή. Δίνουμε σ' ένα παιδί τó γράμμα που διδάσκομε, και τού λέμε ν' άκουμπήση τó δάχτυλό του άπάνω και να παρακολουθήση τó περίγραμμα τού γράμματος, σά να ήταν να τó γράψη. Τό ψηλάφημα αυτό τó κάνει αρκετές φορές, πρώτα με τó ένα δάχτυλο, ύστερα με τά δύο και τέλος με τά τρία δάχτυλα που γράφομε. Πρέπει όμως να συνηθίσωμε τó παιδί, ώστε όταν θά κινή τó δάχτυλό του άπάνω στο γράμμα, να τó άγγίξη καλά, και σ' αυτό τó ευκολύνει πολύ ή διαφορά τού σπειρωτοϋ από τó γυαλιστερό χαρτί. Έτσι παίρνει τó παιδί τήν εικόνα τού γράμματος με τήν άφή. Και για να τήν τονώσωμε πύο πολύ, ξανακάνουν τά παιδιά τήν ίδια άσκηση με τά μάτια δεμένα, και τέλος τούς δίνουμε δυό ή και περισσότερα γράμματα και τούς λέμε να τά ξεχωρίσουν μόνο με τήν άφή (τά μάτια θά είναι κλεισμένα) και να προσφέρουν δυνατά τόν αντίστοιχο φθόγγο.

1 Για να γράφουν στον πίνακα περισσότερα παιδιά και να τούς κινώμε ζωηρότερα τήν αυτενέργεια, καλό είναι στα πρώτα μαθήματα να γράφεται ή λέξη με τή συνεργασία πολλών, δηλ. κάθε γράμμα να τó γράφη άλλος μαθητής και άργότερα, όταν θά προχωρήσουν στο γράψιμο, σε κάθε πρόταση ο ένας μαθητής να γράφη στον πίνακα τή μία λέξη, άλλος τήν παρακάτω κτλ.—Τά γράμματα πρέπει να είναι στρογγυλά και χωρίς κλίση, κάτι μεταξύ καλλιγραφίας και τύπου, όπως τά γράμματα με τά οποία έχει τυπωθό τó αλφαβητάριο τού κράτους.—Η μετάβαση στα γράμματα τού τύπου, που θά γίνη στο β' μέρος τού αλφαβηταρίου, δε θά παρουσιάση καμιά άπολύτως δυσκολία.

Στήν άσκηση αυτή με τó άλφάβητο τής Montessori γυμνάζουμε περισσότερο τά πιό αδύνατα παιδιά.

Με όλη τήν έμπέδωση τών γραμμάτων θ' άπαντήση ó μαθητής μεγάλη δυσκολία, όταν θά πρόκειται νά τά συνθέση σε λέξεις. Γι' αυτό στή σύνθεση καθώς και στήν ανάλυση τών λέξεων χρειάζεται ιδιαίτερη άσκηση και μεγάλη έπιμονή και ύπομονή. Στήν άρχή ó δάσκαλος θά ανάλυη και θά συνθέτη στον πίνακα όλες τις λέξεις τού κειμένου. Όσο θά προχωρή όμως στή διδασκαλία του, θ' ανάλυη μόνο τις λέξεις που περιέχουν τó νέο άναγνωστικό στοιχείο και από τίς άλλες τις δύσκολες και όσες για πρώτη φορά παρουσιάζονται στο κείμενο. Αυτές όμως είναι σχεδόν πάντοτε λίγες σχετικά με τις γνωστές πιά λέξεις, που φροντίσαμε έπίτηδες νά ξανάρχονται συχνά στο κείμενο. Γιατί έτσι, με τή συχνή επανάληψη, έμπεδώνεται ή λέξη ως συνολική óπτική εικόνα, και τó παιδί τή διαβάζει μονομιάς, δηλαδή με μία μόνο βουλητική ώθηση. Και αυτό είναι σημαντικώτατο για νά προχωρούν τά παιδιά στο διάβασμα και νά συνηθίσουν νά διαβάζουν όχι μόνο μηχανικά, αλλά με νόημα και ώραϊα, δηλαδή ό,τι διαβάζουν νά τó καταλαβαίνουν και νά τó τονίζουν σύμφωνα με τις παραστάσεις και τά συναισθήματα που τούς προκαλεί τó περιεχόμενο.

Στό άλφαβητάριο αυτό δέν άκλουθοϋμε τή μέθοδο τών π ρ ο τ ύ π ω ν λέξεων. Γιατί τó ζωντανό υλικό θά τó άντλήσωμε από τή ζωή, και σ' αυτή μόνο με προτάσεις μιλοϋμε και όχι με λέξεις. Η πρώτη λέξη που προσφέρει τó παιδί εκφράζει όλόκληρο νόημα, γι' αυτό ή πρόταση τού είναι κάτι πιό χειροπιαστό και πιό κοντά παρά ή λέξη. Γι' αυτό στο κάθε μάθημα, που παρουσιάζει έναίιο περιεχόμενο με μορφή ζωντανή, μόνο προτάσεις έχομε, και ή λέξη, όπου βρίσκεται μόνη της, αντιπροσωπεύει όλόκληρη πρόταση (ά, γάλα κτλ.). Και στις προτάσεις πάλι φροντίσαμε νά έχωμε όσο γίνεται περισσότερες λέξεις που νά περιέχουν τó νέο άναγνωστικό στοιχείο (1). Αυτές όμως

(1) Στά πρώτα μαθήματα (ιδίως άρ. 3, 5, 7, 8, 9 και 11) ή ανάγκη νά δώσωμε κάτι με νόημα και όλότητα μάς έκαμε νά περιοριστοϋμε σε πολύ λίγες λέξεις για τήν εφαρμογή. Η ατέλεια αυτή διορθώνεται κατά τή γνώμη μας με τó σύστημα τών έσωτερικών επαναλήψεων που άκολουθήσαμε. Σε κάθε μάθημα φροντίσαμε νά παρουσιάζωνται όλα σχεδόν τά γράμματα και οι συλλαβές που διδάξαμε πριν, και έπιμείναμε πάρα πολύ στήν άρχή αυτή, γιατί και τ' άναγνωστικά στοιχεία έμπεδώνονται έτσι καλά, και άκόμη άναποκρινόμαστε σε πραγματική ανάγκη τών σχολείων μας, όπου τά παιδιά φοιτούν πολύ άταχτα και μάλιστα στήν πρώτη τάξη. Για όποιον όμως νομίζει πως τού είναι άπαραίτητες και άλλες λέξεις για τήν εφαρμογή στα πρώτα μαθήματα, παραθέτομε έδω τέτοιες λέξεις που μπορεί άν θέλη νά τις χρησιμοποιήση στή διδασκαλία του. Μάθημα 3 : γέλα—μάθ. 5 : μέ, μηλα—μάθ. 6 : ρέμα, —μάθ. 7 : μάνα, νήμα, ένα, νερά—μάθ. 7 : έβαλα, (ένα βέλο), —μάθ. 9 : φέρε, έφερε, με φόρα, φηγε,—μάθ. 10 : γέλασε ή μάνα, φόρεσε, μέση, σανό—μάθ. 11 : μιά μιά γίδα δεμένη, μιά φροάδα δεμένη, δέσε ένα δέμα.

Η σειρά που άκλουθοϋν στο άλφαβητάριο τά διάφορα είδη τών συλλαβών είναι ή άκολουθη : α) φωνήεν μόνο του, β) σύμφωνο με φωνήεν, γ) φωνήεν με τελικό

δὲν εἶναι μόνο οὐσιαστικά, ἀλλὰ καὶ ἄλλες, καὶ προπάντων ρήματα, γιατί τὸ ρῆμα ἐκφράζει ἐνέργεια, ἀποτελεῖ τὴ βάση τοῦ παιδικοῦ λόγου καὶ εἶναι ἐξίσου ζωντανό ὅσο καὶ τὰ οὐσιαστικά.

Ὁ δάσκαλος σὲ κάθε μάθημα θὰ δώσῃ στὰ παιδιά πρῶτα τὴν ἱστορία, τὸ κείμενο, κι ἔπειτα θ' ἀπομεινῶσῃ διάφορες προτάσεις, καὶ ἀπ' αὐτὲς πάλι, τίς λέξεις πού περιέχουν τὸ νέο γράμμα ἢ τὴ νέα συλλαβή. Τίς λέξεις αὐτὲς θὰ τίς ἀναλύσῃ, καθὼς εἶπαμε, ὅλες στὸν πίνακα δὲν εἶναι ὅμως ὑποχρεωμένος ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὴν ἐπικεφαλίδα ἢ ἀπὸ τὴν πρώτη πρόταση, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ ἐξετάσῃ πρῶτα ὅποια λέξη εἶναι κατὰ τὴ γνώμη του καταλληλότερη γιὰ τὸ σκοπὸ του.

Σημειώνομε ἐδῶ ἀκόμη μερικά μικροζητήματα σχετικά μὲ τὴ διδασκαλία ἀπὸ τὸ ἀλφαβητάριο τοῦ κράτους καὶ τὰ ὅμοια, ὅπου ἡ πείρα μᾶς εἰδείξε πῶς εἶναι ἀνάγκη νὰ διορθωθοῦν λάθη πού γίνονται:

α) ὅταν τὰ διὰ π λ ἄ σ ὺ μ φ ω ν α δὲ διδάσκονται μὲ τὸ τρίτο εἶδος τῶν συλλαβῶν (φωνῆεν μὲ τελικό σύμφωνο), παρὰ μὲ τὸ πρῶτο, ἢ τὸ δεύτερο—λ. χ. *ἄλλο* (σ. 27, ἀλφαβητάριο τοῦ κράτους), *Ἐλλη* (στὸ ἀλφαβητάριο Συνώκη)—τότε στὴν ἀνάλυση στὸν πίνακα θὰ χωριστῇ ἡ λέξη, καθὼς προφέρεται (καὶ ἀντίθετα μὲ τὸν ὀρθογραφικό κανόνα πού θὰ διδασχτῇ σὲ ἄλλη τάξη): *ἄ-λλο*, *Ἐ-λλη* καὶ θὰ διαβαστῇ *ἄ-λο* *Ἐ-λη*.

β) Σὲ κάθε μάθημα οἱ ἀναγκαστικές προακμήσεις πρέπει νὰ ἐξακολουθήσουν ὡς τὴ στιγμή πού ἡ τάξη θὰ εἶναι σὲ θέση νὰ διαβάξῃ τὸ νέο στοιχείο εὐκόλα, καὶ νὰ μὴ συλλαβίζῃ πιά τίς νέες λέξεις πού γράφηκαν στὸν πίνακα. Τότε ὅμως θὰ πρέπει νὰ διαβάξουν ἔπειτα τὰ παιδιά ἀπὸ τὸ βιβλίον τὸ νέο μάθημα μὲ σχετική εὐκολία, χωρὶς νὰ κομπιάζουν καὶ νὰ μπερδεύονται καὶ νὰ συλλαβίζουν. Ἀκόμη καὶ ἂν γίνεταὶ αὐτὸ ἅμα πρῶτοδιαβαστῇ τὸ νέο κείμενο, σωστὸ εἶναι γρηγορὰ νὰ μπορῇ ὁ μαθητὴς νὰ τὸ διαβάξῃ *εὐκόλα, φυσικὰ καὶ ζωντανά*, ὡς ἱστορία πού εἶναι, καὶ ὄχι σὰν ἄθροισμα ἀπὸ συλλαβὲς πού συναποτελοῦν λέξεις.

Γ. Περιεχόμενο τοῦ ἀλφαβηταρίου τοῦ κράτους

Ἐπειδὴ στὴν ἀρχὴ ἀπὸ τὴ συντομία τοῦ κειμένου μπορεῖ ἴσως νὰ παρανοηθῇ ἡ ἱστορία, καὶ ἀκόμη γιὰ νὰ εὐκολύνουμε τὸ δάσκαλο, δίνομε παρακάτω τὴν εἰσαγωγή καὶ τίς 11 πρῶτες πινακίδες, ὅπως ἐμεῖς τίς φανταστήκαμε. Μ' αὐτὸ ὅμως δὲν ἐννοοῦμε νὰ δώσωμε ὀρισμένο καλούπι οὔτε κἀν καὶ πρότυπο γιὰ τὴ διήγησιν τοῦ δασκάλου ἢ τὴ μέθοδό του. Αὐτὸς μὲ τὰ ἴδια δεδομένα τοῦ βιβλίου, δηλαδὴ τίς εἰκόνες καὶ τὸ κείμενο, μπορεῖ νὰ συμπληρώσῃ τὸ μῦθο, ἢ νὰ τὸν προποιοῦσῃ καὶ νὰ τὸν προσαρμόσῃ στοὺς ὅρους τοῦ δικοῦ του σχολείου. Καὶ μάλιστα ἐλπίζομε πῶς πολλοὶ θὰ κατορθώσουν νὰ κάμουν τὴν ἱστορία πιὸ ἀπλή, πιὸ πιθανὴ καὶ ἐλκυστικότερη γιὰ τὸ παιδί.

σύμφωνο (ἀο-χί-ζω) σ. 32 δ) φωνῆεν μέσα σὲ δύο σύμφωνα (Ρή-γας) σ. 32, ε) δύο ἀρχικά σύμφωνα μὲ φωνῆεν (δα-σαῖ-ια) σ. 54, ζ) φωνῆεν μὲ τρία σύμφωνα, δύο ἀρχικά καὶ ἓνα τελικό (Ἡ-ρα-κλῆς) σ. 69, η) τρία ἀρχικά σύμφωνα καὶ φωνῆεν (ἄ-σ-π-ρ-α) καὶ φωνῆεν μὲ τέσσαρα σύμφωνα, τρία ἀρχικά καὶ ἓνα τελικό (γλι-στοροῦν) σ. 72. Τὸ *τι(τίν)* σ. 67, τὸ παίρνομε γιὰ ἓνα φθόγγο. Στὴ σελίδα 44 διδάσκονται οἱ διφθογγοὶ *αῖ*, *εῖ* κτλ., ἀηδόνι, χαϊδεῖω, λέει).

Ἰδιαιτέρες φροντίδα πρέπει νὰ δώσῃ ὁ δάσκαλος γιὰ τὴ διδασκαλία τοῦ *κι* (καὶ) σ. 69 ἄ.: οἱ μικροὶ, ἀρχιμηγιά καὶ ἀρχιχρονιά κτλ., ἔτσι πού ὁ μικρὸς ἀναγνώστης νὰ μάθῃ ἀμέσως νὰ τὰ συνεκφωνῇ: *κιομικροὶ, κιαρχιχρονιά*.

Εισαγωγή (1)

Μιά φορά κι έναν καιρό ήταν ένας πατέρας, ο κύριος Φώτης Καλομοίρης, και μια μητέρα. Είχαν τρία παιδιά. Το μεγαλύτερο ήταν έννιά χρονών και το έλεγαν Ρήγα, τ' άλλα δυο ήταν κορίτσια. Η Ρήγα, ένα χρόνο μικρότερη από τον αδερφό της, και η Βάσω ως πέντε χρονών. Μαζί τους ζούσε και η γιαγιά.

Η οικογένεια αυτή καθόταν σ' ένα δημοφιλές σπιτάκι κοντά στη θάλασσα. Εκεί έμεναν όλο τον καιρό, και μόνο το καλοκαίρι πήγαιναν και περνούσαν ένα δυο μήνες σ' ένα μέρος πιο ψηλά από την πόλη τους.

Όπως κάθε καλοκαίρι, έτσι και φέτος η οικογένεια του κ. Καλομοίρη πήγε στην εξοχή. Ήταν ως δυο ώρες μακριά από την πόλη, κοντά σ' ένα μικρό χωριό. Εκεί, στη ρίζα ενός λόφου, είχαν το καλύβι τους, ένα μικρό μ' άραϊο καλυβάκι. Σ' αυτό έμεναν, όπως είπαμε, ένα δυο μήνες.

Μιά μέρα είπε ο πατέρας στα παιδιά: «Αύριο το απόγευμα είπα να μ' εφέρουν από το χωριό τ'α τρία γαϊδουράκια. Θα πάμε άπάνω στο λόφο, στον προφήτη Ήλια. Θα κοιμηθούμε το βράδυ εκεί, και την άλλη μέρα γυρίζουμε. Θα δήτε το έξωκλήσι και θ' ανάψωμε από ένα κερί. Μα θά δήτε ακόμη και κάτι άλλο, που δεν το έχετε ιδεί ποτέ σας: κάτι πολύ πολύ περίεργο. Γι' αυτό όμως θα πρέπει να σηκωθείτε πολύ πρωί, πριν ακόμη βγεί ο ήλιος, και ν' ανεβήτε όλος διόλου στην κορυφή.

Έτσι τους είπε ο πατέρας, και τ'α παιδιά πήδησαν από τη χαρά τους. Και τώρα περιμέναν πότε νάρθει η αυριανή ημέρα και να κινήσουν.

Την άλλη μέρα το απόγευμα ξεκίνησαν. Όταν έφτασαν στο έξωκλήσι, πήγαν μέσα και προσκύνησαν. Έπειτα έφαγαν, έστρωσαν κάτω από ένα δέντρο, κι έπεσαν να κοιμηθούν. Τ'α παιδιά δέν έβγαλαν μιλά και κοιτάζαν να κοιμηθούν άμέσως. Ήθελαν να ξυπνήσουν πολύ πρωί, για ν' ανεβούν στην κορυφή του λόφου, πριν ακόμη βγεί ο ήλιος. Ήθελαν να ιδούν το περίεργο που τους είπε ο πατέρας. Τι να ήταν τάχα αυτό;

Μάθημα 1.

Ο Ρήγας και η Ρήγα ξύπνησαν πολύ πρωί. Θέλησαν να ξυπνήσουν και τη Βάσω, αούτη όμως άνοιξε τ'α μάτια της, χασμουρήθηκε, γύρισε από το άλλο πλευρό και ξανακοιμήθηκε.

Τ'α δυο παιδιά πλύθηκαν τότε γρήγορα γρήγορα, ντύθηκαν, και άμέσως τράβηξαν κατά την κορυφή. Μαζί τους πάει και ο Βελής, το μικρό τους σκυλάκι. Τ'α παιδιά πήγαιναν με περίεργεια, να δουν τί ήταν εκείνο που τους είχε πει ο πατέρας.

Έβλεπαν κάτω το καλύβι τους μικρό, τόσο δά, μόλις φαινόταν. Πέρα μακριά είδαν τη θάλασσα. Τι μεγάλη που φαινόταν από δω ή θάλασσα! Έλαμπε σαν κηφέφτης και στο τέλος άντάμωνε τον ούρανό!

Ο ούρανόσ εκεί κατά τη θάλασσα ήταν κόκκινος και όλοένα γινόταν πιο κόκκινος. ΄Οραία ήταν όλα. Μα που ήταν εκείνο που τους είχε πει ο πατέρας;... «Θά δήτε κάτι πολύ πολύ περίεργο» τους είχε πει.

«Ίσως να είναι πιο ψηλά» έλεγε ο Ρήγας, και άνεβαιναν ακόμη ψηλότερα. Εκεί τ'ο περπατούνσάνα έξαφνα στάθηκαν (2). Ο Ρήγας χωρίς να τ'ο θέλει σήκωσε τ'α χέρια ψηλά και η Ρήγα έμεινε με τ'α χέρια άνοιχτά: έγειρε τ'ο κεφάλι πίσω και δέν κατάλαβε πώς τ'ο καπέλο τ'ης είχε πέσει... «Α!» φώναζαν και τ'α δυο παιδιά μαζί. Πέρα από τη θάλασσα έβγαίνει σιγά σιγά ένας θεόρατος δίσκος. Ήταν ο ήλιος,

(1) Πριν άρχιση κανείς τ'ο άλφαβητάριο, πρέπει να προσανατολίση τ'α παιδιά στην ιστορία τ'ου βιβλίου. Γι' αυτό θά κάμη πριν σ'ε ιδιαίτερη ώρα μιá εισαγωγή, που θά τ'η διδάξη σαν παραμύθι.

(2) Με τέτοιον περίπου τρόπο φτάνει ο δάσκαλος στην έρώτηση: τί να είδαν τάχα; και τότε δίνει την εικόνα τ'ου βιβλίου.—Χειρονομίες και κινήσεις θά τις καταλάβουν τ'α παιδιά πολύ καλύτερα, άμα τις μιμηθούν. Γι' αυτό τ'ο είναι σκόπιμο να βάζη ο δάσκαλος διάφορα παιδιά να μιμούνται τ'ους μικρούς ήρωες τ'ου βιβλίου, τ'η στάση και τις κινήσεις τους, και μάλιστα να παρασταίνουν και όλόκληρη τ'η σκηνή λέγοντας τ'ο κείμενο με τ'ο σωστό τόνο.

κατακλιόνους σάν αίμα. Γύρω του σκόρπιζε φωτεινές ακτίνες σάν ποτάμια μεγάλα με χίλια δυο χρώματα.

Πρώτη φορά είδαν τόν ήλιο έτσι μεγάλο και σάστισαν. Είχε δικιο ο πατέρας. 'Ως και ο Βελής κοίταζε πέρα σαστισμένος.

Μάθημα 2.

'Ο ήλιος ανέβαινε σιγά σιγά. "Όσο ανέβαινε μίκραινε και πιό πολύ, έχανε τὰ χρώματά του, η έλαμπε έτσι πού θάμπωνε τὰ μάτια. Σε λίγο δέν μπορούσαν πιά νά τόν κοιτάζουν κατ'άματα." Αστραφτε, μὰ τώρα φαινόταν μικρός, όπως τόν έβλεπαν πάντα. Σιγά σιγά άρχισε νά φυσά κρύο άεράκι. 'Η Ρήνα τράβηξε τὸ Ρήγα από τὸ χέρι. "Έλα, πάμε, κρουώνη" τού εἶπε, και άρχισε νά κατεβαίνει γρήγορα για νά ζεσταθῆ. Κατέβαινε χοροπηδώντας, άπλωνε τὰ χέρια της και τὰ κουνούσε, όπως η πεταλούδα τὰ φτερά της." Έτρεχε και τραγουδούσε τὸ τραγούδι τῆς πεταλούδας

1. Μιά μικρή πεταλούδα
χορεύει τρελά
λά λά λά
λά λά.

2. Πότε τρέχει εδώ κάτω
και πότε ψηλά
λά λά λά
λά λά.

'Ο Ρήγας έκανε τάχα πὸς τὴν κυνηγᾶ, άπλωνε τὰ χέρια για νά τὴν πιάσῃ, και τραγουδούσε κι αυτός : (1)

3. Τὸ παιδάκι τὴ βλέπει
και τὴν κυνηγᾶ,
λά λά λά
λά λά.

4. «Τώρα δὲ θὰ σὲ πιάσω !»
τῆς λέει: «τί χαρά !»
λά λά λά
λά λά.

Μὰ η Ρήνα χοροπηδούσε πιό πολύ και τού άπαντούσε :

5. «Δέν μπορείς νά με πιάσῃς,
γιατί έχω φτερά,
λά λά λά
λά λά.

6. 'Η μικρή πεταλούδα
χορεύει τρελά
λά λά λά
λά λά.

'Εμπρός έτρεχε ο Βελής και γάβγιζε, γάβγιζε.

Μάθημα 3.

'Η Βάσω εἶχε ξυπνήσει πιά. Τώρα καθόταν κάτω από ένα δέντρο και έτρωγε τὸ ψωμί πού τῆς έδωσε η μητέρα. Σε λίγο νά και ο Ρήγας με τὴ Ρήνα. Τους εἶπαν για τὸ μεγάλο ήλιο πού είδαν, πήραν τὸ ψωμί τους και τὸ έτρωγαν με όρεξη, γιατι πεινούσαν πολύ. Μόνο πού τους έλειπε τὸ γάλα πού έπιναν κάθε πρωί στὸ καλυβάκι. Μὰ εδὼ άπάνω πού νά βρεθῆ γάλα ;

Και όμως ο πατέρας φρόντιζε και γι' αὐτὸ. 'Ο κύριος Φώτης εἶχε σηκωθῆ πιό πρωί από τὰ παιδιά και πήγε περίπατο. Έκεἶ πού περπατούσε εἶδε μιὰ μικρὴ καλύβα. Κοντὰ στὴν καλύβα μιὰ χωριατοπούλα έβρασκε τὴν κατσίκια της.

'Ο κ. Καλομοίρης τὴ χαρέτησε και τὴν παρακάλεσε νά πᾶν λίγο γάλα στὰ παιδιά του. 'Η Έλένη—έτσι εἶλεγαν τὴ χωριατοπούλα—πῆρε τὴν κατσίκια και ένα ξύλινο δοχεῖο και τράβηξε πρὸς τὸ έξωκλήσι. "Αμα έφατσε, έβαλε κάτω τὸ δοχεῖο, γονάτισε με τὸ άριστερό πῶδι και άρχισε ν' άρμέγη τὴν κατσίκια.

'Η Βάσω τὴν εἶδε πρώτῃ και έτρεξε κοντὰ της χαρούμενη. Με τὸ δεξί της χέρι καλούσε τὴ Ρήνη και τῆς φώναζε δυνατὰ : «γάλα ! γάλα !»

(1) Τὸ τραγούδι αὐτὸ θὰ τὸ έχη διδάξει ὁ δάσκαλος χωριστὰ με τὸ σκοπὸ του (βλέπε τὴ μουσικὴ στὴ σελ. 20), ὥστε νά τὸ ξέρουν τὰ παιδιά πρὶν γίνῃ τὸ δεύτερο μάθημα. 'Ετσι θὰ εἶναι εύκολο νά πλέξη τὴν ιστορία όπως τὴ δίνουμε παραπάνω. 'Αν όμως έτσι τὸ νομίζῃ πολύπλοκο, ἄς τὸ δώσῃ απλούστερα ὡς σύνολο, π. χ: 'Η Ρήνα... έτρεχε και τραγουδούσε τὸ τραγούδι τῆς πεταλούδας. 'Ο Ρήγας έκανε τάχα πὸς τὴν κυνηγᾶ, άπλωνε τὰ χέρια για νά τὴν πιάσῃ και τραγουδούσε κι αὐτὸς τὴν Πεταλούδα : Μιά μικρὴ πεταλούδα κτλ., δηλ. ὅλο τὸ τραγούδι θὰ τὸ τραγουδοῦν και τὰ δυὸ παιδιά μαζί.

Μάθημα 4.

Ἡ μητέρα ἔβγαλε μέσα ἀπὸ ἓνα καλάθι δυὸ ποτήρια, τὰ γέμισε γάλα καὶ τὰ ἔδωσε στὴ Βάσω καὶ τὴ Ρήνα. Ἡ Βάσω ἔπιε ἓνα ποτήρι γεμάτο καὶ ζητοῦσε καὶ ἄλλο. «Περίμενε, τῆς εἶπε ἡ μητέρα, νὰ πιοῦν ὅλοι, καὶ ἄμα περισσέψη, τότε θὰ σοῦ δώσω καὶ ἄλλο».

Τὰ κορίτσια μὲν ἤπιαν τὸ γάλα, πῆγαν πρὸ πέρα σ' ἓνα ἴσιο μέρος καὶ ἔπαιζαν. Ἡ Ρήνα κυλοῦσε γρήγορα ἓνα στεφάνι, καὶ ἡ Βάσω ἔτρεχε νὰ τὴν πιάσῃ. Ὁ Βελῆς δὲν πῆγε νὰ παίξῃ μαζί τους. Δὲν μπορούσε νὰ φύγῃ ὁ νοῦς του ἀπὸ τὸ γάλα. Καθόταν ἐκεῖ κοντὰ σὺν παραπονεμένους, κοίταζε τὸ ξύλινο δοχεῖο μὲ λαμαρυγία καὶ συλλογιζόταν τί νόστιμο θὰ ἦταν τώρα λίγο γάλα ζεστό. Μὰ ὁ Ρήγας ποῦ ἦταν;

Ἡ μητέρα τὸν ἐζήτησε, αὐτὸς ὅμως πουθενὰ δὲ φαινόταν. Ἐξαφνα ἄκουσε τὴν καμπάνα νὰ χτυπᾷ. Γύρισε καὶ τί βλέπει; Ὁ Ρήγας χτυποῦσε τὴν καμπάνα κρεμασμένους ἀπὸ τὸ σκονιὶ τῆς. Τότε ἡ μητέρα προχώρησε δυὸ βήματα, ἄπλωσε τὰ χέρια καὶ τοῦ φώναξε δυνατὰ: «ἔ, ἔλα!» κτλ.

Μάθημα 5.

Ὁ Ρήγας ἔπιε τὸ γάλα του, καὶ ἡ μητέρα πῆρε τὸ καλάθι καὶ πῆγε νὰ τὸ συγυρίσῃ στὸν ἴσκιό ενός πεύκου· γιατί τώρα ὁ ἥλιος ἔκαιγε πολύ. Εἶπε στὸ Ρήγα νὰ φέρῃ αὐτὸς τὰ ποτήρια καὶ τὸ δοχεῖο. Αὐτὸς ὅμως δὲν μπορούσε νὰ πάῃ μαζί καὶ τὰ ποτήρια καὶ τὸ δοχεῖο. Πῆγε πρῶτα τὰ ποτήρια καὶ τ' ἄφησε χάμω. Ἡ μητέρα ταχτοποιοῦσε τὰ πράγματα ποῦ εἶχε μέσα στὸ καλάθι καὶ ὁ Ρήγας γονατισμένος κοντὰ τῆς τὴν κοίταζε.

Ὁ Ρήγας ἔβλεπε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ γάλα, ὁ Βελῆς ὅμως δὲν ποροῦσε νὰ τὸ ξεχάσῃ. Μόλις εἶδε πὸς τὸ γάλα ἔμενε χωρὶς φύλακα, ὠρμησε ἀμέσως μὲ μιὰ πηδηξιά, ἔχωσε μέσα τὸ κεφάλι του καὶ ἔπιε, ἔπιε ἀχόρταγα. Μὰ καὶ ἡ Βάσω δὲν μπορούσε νὰ ξεχάσῃ τὸ γάλα· ἄφησε τὸ παιχνίδι τῆς καὶ κατέβαινε τρέχοντας. Ἐξαφνα ὅμως τί βλέπει; Ὁ Βελῆς πίνει καὶ ὅλο πίνει. Πάει πρὸς τὸ γάλα!

Τότε ἡ Βάσω θύμωσε πολύ. Ἐβγαλε μιὰ φωνὴ καὶ σήκωσε μὲ τὰ δυὸ τῆς χέρια ἓνα μεγάλο λιθάρι γιὰ νὰ τὸν χτυπήσῃ. Μὰ ὁ Ρήγας ἄκουσε τὴ φωνή, καὶ ὅπως ἦταν γονατισμένος, γύρισε κατὰ τὴ Βάσω, ἄπλωσε τὰ χέρια του τρομαγμένος καὶ τῆς φώναξε δυνατὰ: «μὴ! μὴ!».

Μάθημα 6

Τὸ ἀπόγεμα γύρισαν πάλι στὸ καλύβι ποῦ ἔμεναν.

Μιά μέρα ὁ Ρήγας καὶ ἡ Ρήνα ἔφυγαν ἀπὸ τὸ καλύβι τους νωρίς καὶ πῆγαν περίπατο. Πῆγαν σ' ἓνα μέρος πολὺ ὠραῖο. Πρῶτη φορὰ ἔβλεψαν τὸ μέρος αὐτό. Ἐκεῖ ποῦ ἔπαιζαν, ὁ Ρήγας εἶδε μιὰ πεταλούδα τόσο ὀμορφη, ποῦ θέλησε νὰ τὴν πιάσῃ. Ἀρχισε λοιπὸν νὰ τὴν κυνηγᾷ. Ὁ Βελῆς σήκωσε τότε τὴν οὐρά του, ἔτρεχε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη καὶ γάβριζε.

Ἡ Ρήνα πῆγε καὶ αὐτὴ νὰ τρέξῃ. Ἐξαφνα ὅμως εἶδε λίγο πρὸ πέρα μιὰ μηλιά. Ἦταν φορτωμένη μῆλα. Τὸ τελευταῖο κλαδί τῆς τόσο χαμηλὸ ποῦ εὐκόλα μπορούσε ν' ἀνεβῆ. Ἡ Ρήνα τότε δὲ χάνει καιρὸ, σκαρφαλώνει στὴ μηλιά, κόβει ἓνα μῆλο καὶ φωνάζει καὶ τὸ Ρήγα νὰ γυρίσῃ πίσω.

Ὁ Ρήγας κυνηγοῦσε τὴν πεταλούδα καὶ οὔτε γύρισε. Τότε ἡ Ρήνα πάτησε στερὰ μὲ τὰ δυὸ τῆς πόδια στὸ χαμηλὸ κλαδί καὶ πιάστηκε μὲ τὸ ἄριστερό τῆς χέρι ἀπὸ ἓνα ἄλλο κλαδί ψηλότερο. Ἀπλωσε ἔπειτα τὸ δεξιὸ χέρι γιὰ νὰ πετάξῃ μὲ φόρα τὸ μῆλο ποῦ κρατοῦσε κατὰ τὸ Ρήγα, καὶ τοῦ φώναξε δυνατὰ: «Ρήγα! Ρήγα! ἔ, Ρήγα! μῆλα!»

Μάθημα 7.

Ἡ Ρήνα γιὰ νὰ πετάξῃ τὸ μῆλο πῆρε μεγάλη φόρα, καὶ πάτησε πολὺ δυνατὰ στὸ κλαδί. Τὸ κλαδί ὅμως δὲ βιάσταζε καὶ ἔσπασε· ἡ Ρήνα ἔβγαλε μιὰ τρομαγμένη φωνή καὶ ἔπεσε κάτω. Ὁ Ρήγας μὲν ἄκουσε τὴ φωνή τῆς ἀδερφῆς του, γύρισε στὴ

στιγμή τρέχοντας. Μά η Ρήνα γελούσε και ήταν έτοιμη να σηκωθῆ. Δὲν εἶχε πάθει τίποτα.

‘Ο Ρήγας ὅμως, κοιτάζει, και τί νά ἰδῆ; Τὸ φόρεμα τῆς Ρήνας εἶχε σκιστῆ ὡς τῆ μέση. Τί εἶχε γίνει; Τὸ φόρεμα πιάστηκε στὸ σπασμένο κλαδί και σκίστηκε. Ἡ Ρήνα ἀπὸ τὸ φόβο τῆς δὲν τὸ κατάλαβε τῆ στιγμή πού ἔπεφτε. ‘Ο Ρήγας ὅμως ἄμα εἶδε πῶς ἡ ἀδερφή του δὲ χτύπησε, ἔπιασε μὲ τὸ ἓνα χέρι τῆ σκισμένη ἄκρη, τῆ σήκωσε ψηλά, τὴν ἔδειξε τῆς Ρήνας και τῆς εἶπε : «μῆλα, ἔ; νά μῆλα, Ρήνα!» Ἡ Ρήνα ὅταν εἶδε τὸ φόρεμα, ἀπελπίστηκε. Θύμωσε μὲ τὸν ἀδερφὸ τῆς πού τὴν περιγελοῦσε, και τοῦ εἶπε μὲ παράπονο : «γέλα, Ρήγα, γέλα!»

Μάθημα 8.

Ἡ Ρήνα σηκώθηκε ἀπάνω και δὲν ἤξερε τί νά κάμῃ. Πῶς νά διορθώσῃ τὸ φόρεμά τῆς; Οὔσε κλωστή οὔτε βελόνα εἶχε μαζί τῆς. ‘Ο Ρήγας τῆς εἶπε νά πάνε ἀμέσως στὴν καλύβα τους, μά ἡ Ρήνα ἔμεινε ἀκίνητη. Στεκόταν ἔτσι μὲ τὰ χέρια κρεμασμένα και κοιτάζε τὸ σκισμένο φόρεμα ἀπελπισμένη.

‘Ο ἀδερφός τῆς τῆς ξαναεἶπε νά φύγουν, μά ἡ Ρήνα δὲν κουνιόταν. ‘Ὡς πότε πιά θά μένουν ἐκεῖ; Τότε ὁ Ρήγας ἔκοψε ἀπὸ χάμω ἓνα ἀγκάθι μεγάλο, τῆς τὸ ἔδειχνε και τῆς ἔλεγε γελώντας : «νά βελόνα» κτλ.

Μάθημα 9.

“Ὅταν γύρισαν τὰ παιδιά στὴν καλύβα, ἡ μητέρα τους καθόταν ἔξω σ’ ἓναν πάγκο και ἔραβε. Τῆς εἶπαν ἀμέσως τί ἔγινε, και τότε ἔπρεπε νά ράψῃ τὸ σκισμένο φόρεμα. Μάλωσε τῆ Ρήνα, τῆς εἶπε νά βγάλῃ τὸ φόρεμά τας, και τῆς ἔδωσε μιὰ κουβέρτα πού ἦταν ἐκεῖ, νά τῆ ρίξῃ ἀπάνω τῆς γιὰ νά μὴν κρυώνῃ. Ἡ μητέρα καθισμένη στὸν πάγκο ἔραβε μὲ προσοχή και δὲ μιλοῦσε. Ἦταν πολὺ λυπημένη γιὰ τὴν ἀπροσεξία τῆς Ρήνας.

Ἡ Ρήνα τυλιγτηκε καλά μὲ τὴν κουβέρτα, και κάθισε κοντὰ στὴν πόρτα τῆς καλύβας, ἀπάνω σ’ ἓνα κοφινὶ ἀναποδογυρισμένο. Ἦταν τόσο ἀστεία ὥπως καθόταν ἀκίνητη ἀπάνω στὸ κοφινί, τυλιγμένη μὲ τὴν κουβέρτα! Ἡ Βάσω και ὁ Ρήγας τὴν κοιτάζαν ἀπὸ δῶ, τὴν κοιτάζαν ἀπὸ κεῖ και δὲν μπορούσαν νά κρατήσουν τὰ γέλια. Τέλος ὁ Ρήγας ἔπιασε τῆ Βάσω ἀπὸ τὸ χέρι, χοροπηδούσαν κι οἱ δύο τους γύρω στῆ Ρήνα και τῆς φώναζαν: «ἡ Ρήνα κτλ.»

Μάθημα 10.

Τὸ φόρεμα ἦταν πολὺ σκισμένο και ἡ μητέρα ἀργοῦσε μὲ τὸ ράψιμο. ‘Ο Ρήγας τότε και ἡ Βάσω βαρέθηκαν πιά νά παίζουν και φύγανε. Ἐτσι ἡ Ρήνα ἔμεινε μόνη.

Νά ὅμως, ὁ Βελῆς ἦρθε νά τῆς κάμῃ συντροφιά. Μά μόλις πλησίασε, τί νά δῆ; Ἀπάνω στὸ κοφινί ἓνα περιεργὸ πρᾶμα καθόταν τυλιγμένο μὲ τὴν κουβέρτα. Ἀμέσως ἄρπαξε μὲ τὰ δόντια του τὴν ἄκρη τῆς κουβέρτας και τὴν τραβοῦσε δυνατὰ. Ἡ Ρήνα ξαφνίστηκε: ἀπλωσε τὰ χέρια τῆς και φώναζε στὸ Βελῆ: «σιγά Βελῆ, μὴ Βελῆ, σιγά! ἄφησέ με!» ‘Ο Βελῆς ὅμως δὲν τὴν ἄφηγε. Τότε ἡ Ρήνα φώναζε στὸ Ρήγα και στὴ μητέρα τῆς νά μιλήσῃ τοῦ Βελῆ, νά τὴν ἀφήσῃ : «μίλησε, μάνα! μίλησε, Ρήγα!» Ἡ μητέρα ἔραβε και γελοῦσε. ‘Ο Ρήγας ἄκουσε τῆ Ρήνα και ἔτρεξε γελώντας στὸ Βελῆ.

Μάθημα 11.

“Ο Ρήγας φώναζε τὸ Βελῆ, ἐκείνος ὅμως δὲν ἤθελε ν’ ἀφήσῃ τὴν κουβέρτα. Τότε ὁ Ρήγας πῆρε τὸ σκουινί πού ἔπαιζε ἡ Βάσω, τὸ κουνούσε χάμω και τὸ κουλούριζε σὰ φίδι.

‘Ο Βελῆς μόλις τὸν εἶδε, ἄφησε ἀμέσως τὴν κουβέρτα και χύθηκε νά πιάσῃ τὸ σκουινί. ‘Ο Ρήγας ἔτρεχε πρὸς τὰ πίσω, τὸ κουνούσε και φώναζε : «φίδι, Βελῆ! φίδι! ἔλα..... ἓνα φίδι! ἓνα φίδι μεγάλο!»

‘Ο Βελής κυνηγοῦσε τὸ σκoinί. Ἡ Ρήνα σηκώθηκε ὄρθια, καὶ χωρὶς νὰ καταλάβῃ, ἄφησε νὰ πέσῃ ἡ κουβέρτα· γελοῦσε καὶ φώναζε κι αὐτὴ τοῦ Βελή: «σσο, Βελή! ἓνα φίδι».

Ἄν καὶ εἴχαμε μεγάλους περιορισμοὺς ἀπὸ τὴ μεθοδικὴ τοῦ βιβλίου, προσπαθήσαμε ν’ ἀποδώσουμε τὴν ποικιλία τῆς δικῆς μας, τῆς νεοελληνικῆς ζωῆς, καὶ τὴ χαρὰ καὶ τὴν ποίηση τῆς οικογενειακῆς καὶ τῆς παιδιάτικης ζωῆς. Προσπαθήσαμε ἀκόμη νὰ δώσουμε ζωντανὰ παραδείγματα γιὰ τὴν ἀγάπη στὰ ζῶα (σ. 5, 16, 36, 38, 44, 56, 64, 66), τὴν ἀγάπη στὴ φύση (σ. 1, 24, 26 κτλ.), τὴν τόλμη καὶ τὴ δύναμη (σ. 28), τὴν πρόβλεψη καὶ τὴ φρόνηση (σ. 76), τὴ φιλαλήθεια (σ. 54). Ἡ διδασκαλία ὅμως φροντίσαμε νὰ βγαίνει ἀβίαστα ἀπὸ τὴ ζωὴ, ποὺ παρουσιάζεται φυσικῶς, χωρὶς καμιὰ ὀρασιόπθεια, ἀλλὰ καὶ χωρὶς χυδαιότητα. Ὁ δάσκαλος θὰ συγκεντρῶνῃ βέβαια τὴν προσοχὴ τοῦ στὴν ἀνάγνωση καὶ στὴ γραφὴ καὶ στὶς τόσες δυσκολίες ποὺ παρουσιάζουν οἱ δεξιότητες αὐτές. Συγγρόνως ἔπως μπορεῖ ὅταν θὰ δίνῃ τὸ κείμενο, νὰ μὴν ἀφήνῃ ἀνεκμετάλλετο τὸ ἠθικὸ περιεχόμενον τοῦ βιβλίου, ἀρκεῖ μόνο νὰ εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ ἀπλῆ καὶ ζωντανῆ.

Ἀπὸ κάθε ἄλλο διδακτικὸ βιβλίον τὸ ἀλφαβητάριον παρουσιάζει τὶς περισσότερες καὶ τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες. Τὶς δυσκολίες αὐτὲς φροντίσαμε νὰ τὶς νικήσωμε ὅπως μπορούσαμε καλύτερα. Ἄν ὅμως τὸ κατορθώσαμε καὶ πόσο, αὐτὸ θὰ τὸ δείξῃ ἡ πείρα. Τὰ διδάγματα τῆς θὰ εἶναι πολυτιμότερα ὅχι μόνο γιὰ τὸ ἀλφαβητάριον τῆς ἐπιτροπῆς ἀλλὰ καὶ γιὰ κάθε νέα παρόμοια προσπάθεια. Γι’ αὐτὸ θὰ παρακαλέσωμε ὅσους θὰ ἀποφασίσουν νὰ διδάξουν τὸ βιβλίον αὐτὸ, ν’ ἀνακοινώσουν στὴ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ τὰ πορίσματα τῆς ἐφαρμογῆς του (Ἰπουργεῖο Παιδείας, γραφεῖο ἀνωτέρων ἐποπτῶν). Οἱ παρατηρήσεις τοὺς ὅμως θὰ εἶναι τόσο γονιμότερες, ὅσο πιὸ ζωντανὰ καὶ μεθοδικὰ διδάξουν. Καὶ σ’ αὐτὸ ἔχομε τὴν πεποίθησιν ὅτι θὰ βοηθήσουν ἀρκετὰ οἱ ὀδηγίες ποὺ δώσαμε παραπάνω, ἀρκεῖ νὰ ἐφαρμοστοῦν ὅπως πρέπει.

Ἡ συντακτικὴ ἐπιτροπὴ

Α. Ἀνδρεάδης, Ἀ. Δεμιουζος, Π. Νιρφάνας,
Ζ. Παπαντωνίου, Μ. Τριανταφυλλίδης, Κ. Μαλίας

Η ΠΕΤΑΛΟΥΔΑ

Στίχοι Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ.
Scherzoso.

Μουσική ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΜΠΕΛΕΤ.

Musical score for the first system, featuring a vocal line and piano accompaniment. The tempo is Scherzoso. The lyrics are: Μία μι - κρή πε - τα - λού - δα χο - ρεύ - ει τρε - λά λα λα.

Musical score for the second system, featuring a vocal line and piano accompaniment. The lyrics are: λα λα λα λα λα λα λα. Πό - τε τρέ - χει έ - δώ κά - τω και

Musical score for the third system, featuring a vocal line and piano accompaniment. The lyrics are: πό - τε ψη - λά, λα λα λα λα λα λα λα λα. Το παι -

δά-κι τη βλέ-πει και την κυ-νη-γά, λα-λα λα λα-λα λα λα

λα λα Τώ-ρα δά θα σε πιά-σω. της

λέει «τί χα-ρά!» θα σε πιά-σω, θα σε πιά-σω, θα σε

πιά-σω, θα σε πιά-σω θα σε πιά-σω της λέει «τί χα-ρά!»

Σημ. Το μελωδικό όρασημα μεταξύ των ψηφίων Α και Β, όταν υπάρχει συνοδεία πιάνου, μπορεί να γίνει χαρακτηριστικώτερα και μιλητά (χαίλιτο), φτάνει να κρατηθή καλά ο έμβόμας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΟΥ ΑΛΦΑΒΗΤΑΡΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

I. Μέρος. Στην έξοχή.

A' Πρὸς τὸ τέλος τοῦ καλοκαιριοῦ.		Σελ.	
Στὴν κορυφὴ τοῦ λόφου.	Μέθημα	1. Ἡ ἀνατολή	1
		2. Τὸ τραγοῦδι τῆς πεταλούδας	2
		3. «Γάλα»	3
		4. «Ἐλα, γάλα!»	4
		5. Ἡ Βάσω καὶ ὁ Βελῆς	5
Τὸ φόρεμα τῆς Ρήνας καὶ ὁ Βελῆς.	Μέθημα	6. «Μῆλα, Ρήνα!»	6
		7. Ἡ Ρήνα οἰκίζει τὸ φόρεμά της	7
		8. Ὁ Ρήγας δίνει στὴ Ρήνα μιὰ βελόνα	8
		9. Ἡ Ρήνα μὲ τὴν κουβέρτα	9
		10. Ὁ Βελῆς ξαφνίζει τὴ Ρήνα	10
11. Ὁ Βελῆς καὶ τὸ φίδι	11		
Ἡ γιαγιὰ, ἡ Ρόδο καὶ ἡ ζημιὰ.	Μέθημα	12. Ἡ γιαγιὰ	13
		13. Ἡ Ρόδο	14
		14. Ἡ ζημιὰ	15
		15. Ἡ Ρόδο ἔπιψε νερό	16
Τὸ ζύμωμα, ἡ Βάσω καὶ τὸ κρυφό.	Μέθημα	16. Ἡ γιαγιὰ ζύμωνε	17
		17. Θύμωσε ἡ Βάσω	18
		18. Γιατί φώναξε ἡ Βάσω	19
		19. Ποῦ νὰ πῆγαινε	20
		20. «Κούκου!»	21
Μέθημα	21. Ἀνέβα μῆλο (ποίημα)	23	
Στὸ ποταμάκι.	Μέθημα	23. Τὸ ποταμάκι τοῦ χωριοῦ	25
		23. Τὸ παιδί καὶ τὸ κοπάδι	26
		24. Ἐνα παιδί ροβίζει τὰ γίδια	27
		25. «Πάνο, ἄφησε τὸ ξύλο!»	29
		26. Τὸ παιδί μάζεψε τὰ γίδια του	30
		27. Τὸ κινδύει ἄφησε νὰ βουλιάξῃ	31
		28. Ἄς φυσήξῃ ἄνεμος δυνατός!	32
		28. Ἄς φυσήξῃ ἄνεμος δυνατός!	32
B' Φθινόπωρο.			
Μέθημα	29. Ἔτοιμοι νὰ φύγουν	34	
»	30. Τὰ χελιδόνα (ποίημα)	36	
»	31. Ὁ γεωργὸς (ποίημα)	37	

Τὸ πρῶτο πρωὶ στὴν πόλη.	}	Μέθημα	32.	«Κικιρίκου, νὰ ἦ αὐγὴ»	38
		»	33.	«Δεύτερος δὲν εἶναι σὰν καὶ μένα»	40
		»	34.	Ἐ προσευχὴ τῆς Βάσως	43
		»	35.	«Ἄκου, σὰν ἀηδὸν κεληθεῖ»	44
		Μέθημα	36.	Ἐ κυρὰ Χάϊδα καὶ τὸ ποντίκι	47
Ἐ κουτσὸς λύκος καὶ ὁ τσαγκάρης.	}	Μέθημα	37.	«Παίζουμε τὸν κουτσὸ λύκο;»	49
		»	38.	Ἐ γερο-Βαγγέλης, ὁ τσαγκάρης	51
		Μέθημα	39.	«Παίζουμε τίς δασκάλες;»	54
		Μέθημα	40.	«Καλύτερα βρεμένους παρά φορτωμένους»	56

Γ' Χειμῶνας.

Μέθημα	41.	Κόκκινη κλωστή δεμένη	59
»	42.	Τὰ παιδιὰ φτιάχνουν χιονάνθρωπο	62
»	43.	Τὸ πουλάκι	64
»	44.	Τὸ πουλάκι (ποίημα)	66
»	45.	Ξημερώνει Χριστούγεννα	67
»	46.	Τὰ κάλαντα	69

Δ' Πρὸς τὴν ἄνοιξη.

Μέθημα	48.	Ἐ μυγδαλιὰ (ποίημα)	75
»	49.	Ἐ Ρήγας καπετάνιος	76
»	50.	Ἐ κούνια (ποίημα)	80

1500

024000018113

Τιμή δρ. 2